

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra sociální práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dana Fialová

**Sociální souvislosti osobního bankrotu
dlužníků ve Středočeském kraji**

(Social Context of Personal Bankruptcy
Debtors in the Central Region)

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Mgr. Haně Pazlarové, Ph.D. za cenné rady, vstřícný přístup, trpělivost a čas věnovaný vedení mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 1. 2015

Dana Fialová

ABSTRAKT

Práce se zaměřuje na fyzické osoby - dlužníky ve Středočeském kraji, kteří na sebe vyhlásí osobní bankrot, tzn., žádají soud o řešení své předluženosti v rámci insolvenčního řízení a to povolením oddlužení. Teoretická část vysvětluje základní pojmy dluhové problematiky. Dále se zabývá příčinami, faktory ovlivňující zadlužování a osobním bankrotem podle insolvenčního zákona, který je zde popsán podrobněji. Praktická část je zaměřena na Středočeský kraj, na důvody zadlužování a charakteristiku dlužníka v osobním bankrotu. Kazuistiky dlužníků s příklady důvodů zadlužování a průběh insolvenčního řízení uvádím pro dokreslení charakteristiky dlužníků a procesu jejich oddlužení.

KLÍČOVÁ SLOVA

osobní bankrot, oddlužení, závazek, dlužník, věřitel, předlužení, úpadek, exekuce, finanční gramotnost

ABSTRACT

Major aim of this bachelor thesis is to discuss the issue of debtors that apply for personal bankruptcy. Region wise will this paper cover the Central Bohemian region and the debtors living in this area. Theoretical part explains the main theories and processes that are crucial for understanding the issue of insolvency. Further will be introduced the insolvency law; and the reasons and factors that lead to a personal indebtedness and a personal bankruptcy. The practical part focuses on debtors from the Central Bohemian Region and provides thorough characteristics of these debtors. Several case studies will be presented, in order to demonstrate the reasons for indebtedness and to depict the insolvency process on the real cases.

KEYWORDS:

Personal bankruptcy, Debt relief, Debtor, Debt, Obligation, Creditor, Over-indebtedness, Bankruptcy, Financial literacy

Obsah	4
Úvod	5
I. Teoretická část	
1 Dluhová problematika	7
1.1 Definování základních pojmů	7
1.2 Zadlužování domácností – dělení a příčiny	10
2 Faktory ovlivňující zadluženost	14
2.1 Životní události	14
2.2 Ekonomické vlivy	15
2.3 Psychosociální vlivy	17
2.4 Finanční gramotnost	19
3 Řešení úpadku fyzických osob	21
3.1 Osobní bankrot	21
3.2 Podmínky pro osobní bankrot stanovené insolvenčním zákonem	23
3.3 Rozhodnutí o úpadku dlužníka a řešení úpadku dlužníka oddlužením	25
II. Praktická část	
4 Charakteristika Středočeského kraje	27
4.1 Základní informace o kraji	27
4.2 Dluhové a finanční poradenství v kraji	29
4.3 Metodologie šetření	32
5 Výsledky šetření	33
6 Diskuze	41
7 Kazuistiky dlužníků v insolvenčním řízení v Středočeském kraji	43
<i>Případ č. 1 - důvod zadlužení: podpora dětí</i>	43
<i>Případ č. 2 - důvod zadlužení: nemoc</i>	44
<i>Případ č. 3 - důvod zadlužení: hypotéka na koupi domu</i>	44
<i>Případ č. 4 - důvod zadlužení: půjčka na koupi auta</i>	45
<i>Případ č. 5 - důvod zadlužení: půjčky na úpravu a opravu byty, ztráta zaměstnání</i>	46
<i>Případ č. 6 - důvod zadlužení: spotřebitelské půjčky (dovolená, oblečení, nábytek)</i>	47
<i>Případ č. 7 - důvod zadlužení: odchod do důchodu, zdravotní problémy</i>	48
<i>Případ č. 8 - důvod zadlužení: rozvod</i>	49
Závěr	51
Seznam použité literatury a internetové zdroje	53
Právní rámec	55
Seznam tabulek, grafů a obrázků	55

ÚVOD

Každý z nás občas sní o bohatství. Peníze mají v lidské společnosti výsadní postavení. Slouží jako směnný prostředek a díky nim může být život příjemnější, pohodlnější. Na základě vlastního majetku a peněz se nám často dostává nezaslouženého obdivu okolí a to nám dává pocit vlastní důležitosti. Podle peněz býváme také zařazováni do různých společenských vrstev. Díky penězům můžeme rozvíjet některé své sny nebo o ně naopak přicházet. Dnes už se málokdo řídí pravidly: Až na to našetřím, tak si to koupím. Budu si užívat, až na to budu mít. Žít na dluh je šílenství, normální je nedlužit.

V dnešní době je to tak snadné. Nemáte finanční prostředky na realizaci svých snů, nákupních plánů a nemíníte jejich naplnění více odkládat? Toužíte po novém domě, autě, televizi, nejmodernějším počítači, mobilním telefonu, tabletu, notebooku, značkovém oblečení nebo luxusní dovolené? Nebo snad toužíte po ladných křivkách, mladší tváři, hubenějším těle nebo třeba po nových prsou? Dopřejte si to, dopřejte to svým blízkým!

Jsme tu pro Vás! Půjčky nejvýhodnější, nejrychlejší, chytré půjčky, férové půjčky, půjčky bez rizik a je to tak jednoduché. Půjčka na cokoli a můžete to mít hned, bez čekání, splňte si své sny, udělejte radost svým nejbližším! Poskytujeme spotřebitelské půjčky, úvěry, kreditní karty, bez ručitele, bez doložení finanční situace, bez zajištění a peníze jsou Vaše, nikdy to nebylo tak snadné, lákají reklamní slogany finančních společností. Jsou nabízeny výhodné půjčky, ale za jakou cenu? Ne každý člověk je schopen rozpoznat, co se za „výhodnými“ půjčkami skrývá a k jakému plnění se zavazuje.

Mnoho lidí se naučilo žít za peníze, které jim nepatří. Lidé vědí, že teď peníze nemají, ale žijí v naději, že je jednou mít budou. Někdy ale jiná možnost není, neboť někde se musí bydlet, jindy se neobejdeme bez auta např. ze zdravotních důvodů. Často, ale žijeme na dluh, přestože nemusíme, protože to tak pokládáme za normální, navíc jsme odvykli, ptát se sami sebe, zda skutečně potřebujeme nové auto, nejnovější model počítače, telefonu, tablet, notebook ... Stačí jeden podpis, jeden telefonát a jsme bohatí... Alespoň na nějaký čas. Potíže nastanou v okamžiku, kdy se naděje v budoucí příjmy nevyplní.

Možná netoužíte po bohatství, máte práci, rodinu, spokojený život, ale nečekaně přijde nemoc, ztráta zaměstnání, partnera a najednou rodinné finance nestačí. Začnou se opožďovat platby za bydlení, telefon, energie nebo chybí peníze pro děti na školu, kroužky, zájmy, na které byly zvyklé. Vzniklou situaci nedokážeme sami vyřešit a někde si půjčíme....

Motto „Peníze často stojí příliš mnoho“ (*Ralph Waldo Emerson*).

Ve své práci se zabývám jedním z možných řešení, jak se vypořádat se situací, kdy již dlužníci nejsou schopni dostát svým závazkům a tím je vyhlášení osobního bankrotu. Hlavním cílem práce je zjistit nejčastější důvody zadlužování fyzických osob ve Středočeském kraji, jenž je dovedly až do dluhové pasti, kterou se rozhodli řešit osobním bankrotem v rámci insolvenčního řízení. Dílčím cílem je díky analýze dokumentů z insolvenčního rejstříku vytvořit charakteristiku dlužníka v osobním bankrotu. U těchto osob jsou sledovány údaje jako věk, pohlaví, průměrná výše příjmu, celková dlužná částka, počet věřitelů, předpokládaná míra uspokojení nároku věřitelů, majetek, rodinný stav, dosažené vzdělání.

Práce je rozdělena na dvě základní části, teoretickou a praktickou. V první kapitole teoretické části uvádím základní pojmy spojené s problematikou dluhů. Vysvětluji pojmy dluh, závazek, věřitel, zadluženost, předluženost, exekuce a dluhová past, přičemž se snažím objasnit některé příčiny, které vedou k zadlužování. Ve druhé kapitole se zaměřuji na faktory ovlivňující zadlužování. V poslední kapitole teoretické části se podrobněji věnuji způsobu řešení úpadku osobním bankrotem, který se od roku 2008 nabízí dlužníkům, jako jedna z možností vypořádat se se svými dluhy.

V praktické části představuji Středočeský kraj a jeho snahy o pomoc lidem s finančními problémy. Uvádím instituce, které pomáhají zadluženým. Praktickou část věnuji také rozboru dokumentů. Hledám odpověď na hlavní otázku šetření: „Jaké jsou nejčastější důvody zadlužování osob s trvalým bydlištěm ve Středočeském kraji v osobním bankrotu v rámci insolvenčního řízení u Krajského soudu v Praze?“ Dále pak je na základě analýzy dokumentů provedena charakteristika dlužníka. Na konci práce uvádím ukázky návrhů dlužníků ve Středočeském kraji na povolení osobního bankrotu, s charakteristikou dlužníka a sleduji průběh tohoto řízení. Kazuistiky jsou převzaty z dokumentů jednotlivých řízení zveřejněných v insolvenčním rejstříku na stránkách Ministerstva spravedlnosti.

„Věřitelé mají lepší paměť než dlužníci“ (*Benjamin Franklin*).

I. Teoretická část

Teoretická část je rozdělena do 3 kapitol. V první kapitole se zabývám přiblížením pojmů souvisejících s dluhovou problematikou jako závazek, zadlužení, předluženost, spotřebitelský úvěr, úrok, exekuce, dluhová past. V druhé kapitole se věnuji faktorům ovlivňujícím zadlužování a v poslední kapitole se podrobněji věnuji osobnímu bankrotu podle insolvenčního zákona.

1 Dluhová problematika

1.1 Definování základních pojmů

„**Závazek**, pod pojmem závazek přesněji závazkový vztah, chápeme takový typ občanskoprávního vztahu, na základě něhož je jeden z účastníků takového vztahu (**dlužník**) povinen druhému účastníku (**věřiteli**) poskytnout určitou, zpravidla majetkovou hodnotu, tj. plnění a druhý účastník – věřitel - je oprávněn takové plnění od dlužníka požadovat. Na straně dlužníka je plnění označováno jako **dluh**, na straně věřitele je plnění označováno jako **pohledávka**“ (Hendrych 2009, s. 1248).

To znamená, půjčíme-li si peníze, vznikne nám dluh a staneme se dlužníkem. Jsme takzvaně **zadlužení** a zavázání půjčené peníze vrátit. Je to náš závazek. Věřitel, tedy ten, kdo nám půjčil, má vůči nám pohledávku (právo) na vrácení půjčených peněz. Jsou-li naše dluhy větší než hodnota našeho majetku, jsme předlužení, tzn. naše dluhy nelze splatit ani prodejem veškerého našeho majetku. Půjčíme-li si peníze, máme povinnost je všechny a v dané lhůtě vrátit. Pokud tak neučiníme nebo uhradíme méně, hrozí nám ze strany věřitele sankce v podobě penále, úroku z prodlení, pokuty, případně exekuce majetku, zajištění pohledávky zástavním právem apod. „**Předlužení** je na rozdíl od zadlužení stav, kdy již člověk není schopen plnit své finanční závazky“ (Balabán 2011, s. 51).

Půjčkou se rozumí všechny případy, kdy jedna strana smluvního vztahu (věřitel) půjčí na dobu určitou druhé smluvní straně (dlužníkovi) věci určené podle druhu. Věcmi určenými podle druhu jsou všechny věci, které nejsou vymezeny svými individuálními vlastnostmi, ale pouze svým druhem a počtem, váhou nebo mírou. Těmito věcmi bývají nejčastěji peníze. Půjčené peníze přecházejí z vlastnictví věřitele do vlastnictví dlužníka s tím, že po uplynutí

předem dohodnuté doby, je dlužník povinen je vrátit. Vracet nemusí tytéž zapůjčené věci (v případě peněz tytéž mince či bankovky), nýbrž tutéž hodnotu zapůjčených peněz. V ostatních případech totéž množství či váhu téhož druhu věcí (Dupal, Schlossberger a Toman 2006, s. 9).

Pod pojmem **spotřebitelský úvěr** dle ustanovení § 1 zákona 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru se rozumí odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo přislíbená spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem. Tento spotřebitelský úvěr je určený pro fyzickou osobu na nepodnikatelské účely, např. na nákup spotřebního zboží, vybavení domácnosti a podobně. Tento úvěr se nevztahuje na nabytí vlastnického práva k nemovitosti, vypořádání vlastnických vztahů k nemovitosti nebo výstavbu nemovitosti. Poskytnutí spotřebitelského úvěru nemusí být zajištěno ručením. Je-li ručení vyžadováno, musí ten, kdo si chce spotřebitelský úvěr vzít, ručit nějakou movitou věcí nebo nemovitostí, nebo mít nějakého ručitele. Spotřebitelský úvěr běžně zajišťují banky a další finanční instituce. Ten kdo finanční hotovost poskytuje, z úvěru získává úrok.

Úrok vyjadřuje cenu peněz, tzn. je to částka, kterou zaplatí dlužník věřiteli za zapůjčení peněz na určité časové období. Půjčit peníze lze i bezúročně, pak dlužník vrací věřiteli stejné množství peněz, jako si půjčil. K ceně za půjčku je nutné mimo úroků, připočítat také další náklady spojené s půjčkou jako poplatky za uzavření smlouvy, poplatky za správu půjčky a vedení účtu, apod. Tak zvaná roční procentní sazba nákladů (RPSN) ukazuje skutečné roční náklady na půjčku, tedy nejen úroky, ale i všechny další poplatky (Educaquality.cz 2014).

Jaký je rozdíl mezi úvěrem a půjčkou? Toman uvádí, že ani odborníci nemají vždy jasno, zda se jedná o smlouvu o půjčce nebo o smlouvu o úvěru. Někdy záleží jen na dohodě smluvních stran, který z obou typů zvolí. Doporučuje se, aby ve smlouvě bylo uvedeno, zda je půjčka poskytnuta dle občanského zákoníku, nebo úvěr dle obchodního zákoníku (Dupal, Schlossberger a Toman 2006, s. 17).

Mezi oběma typy lze najít tři základní rozdíly (Dupal, Schlossberger a Toman 2006, s. 17):

- 1) - předmětem smlouvy o půjčce mohou být jakékoliv druhově určené věci včetně peněz
 - předmětem smlouvy o úvěru mohou být pouze peněžní prostředky
- 2) - nezbytnou náležitostí smlouvy o úvěru je závazek dlužníka zaplatit za poskytnutí peněžních prostředků úrok

- půjčka může být poskytnuta s úroky i bez úroků
- 3) - smlouva o úvěru je platná i v případě, že peněžní prostředky nebyly věřitelem poskytnuty
- smlouva o půjčce vyžaduje ke své platnosti skutečné poskytnutí peněžních prostředků

V případě, že se dlužník dostal do situace, kdy již nezvládá splácet svou půjčku/půjčky a v zoufalství řeší splacení těchto předchozích dluhů další půjčkou, mluvíme o tzv. **dluhové pasti**. Dlužník tak ale svůj problém neřeší, naopak. Pouze odkládá reálné splácení a ještě více se zadlužuje kvůli dalším úrokům u další půjčky. Dlužník se tak dostane do pasti, z které není většinou úniku a pokud se v nejbližší době nezlepší zcela zásadně jeho finanční situace a nezačne splácet, končí případ u soudu a poté zpravidla dlužník přichází o svůj majetek (Balabán 2011, s. 314).

Dalším pojmem, se kterým se bohužel často setkáváme v rámci zadluženosti, je exekuce. Počet soudem nařízených exekucí se na podzim 2014 vyšplhal k číslu 700 tisíc a objem půjček domácnostem po lhůtě splatnosti dosáhl 52 miliard korun (Pravec a Němec 2014, s. 8).

Exekuce je státem povolený a upravený způsob vymáhání dluhů soudním exekutorem. Exekutor je úřední osobou, která je pověřena vymáháním dluhů namísto soudce a jeho úkony se považují za úkony soudu. Exekutor má právo vstupu do obydlí pouze se soudním pověřením, které obdrží na základě tzv. exekučního titulu. Exekučním titulem je vykonatelné rozhodnutí soudu (např. pravomocný rozsudek, platební rozkaz, rozhodnutí správního orgánu...) nebo soukromého rozhodce (rozhodčí nález), kterým se zabavuje majetek dlužníka na úhradu jeho dluhů. Rozhodčí nález je obdobou soudního rozsudku v rámci rozhodčího řízení. Stanoví povinnost zaplatit určitou částku v určité lhůtě. Po nabytí právní moci má stejné účinky (vykonatelnost) jako rozsudek soudu.“ (Ministerstvo financí ČR 2014)

Způsoby provedení exekuce, náklady exekuce, činnost soudních exekutorů upravuje zákon č.120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád).

Exekuce dle ustanovení § 59 exekučního řádu může probíhat např.:

- srážkami ze mzdy či z jiných příjmů (exekuci se nevyhnou ani důchodci a nezaměstnaní, protože postihnout exekucí je možné i starobní a invalidní důchod, rodičovský příspěvek, podporu v nezaměstnanosti)
- příkázáním pohledávky, tj. zablokování a zabavení peněz na účtu v bance, stavební spořitelně, pojišťovně

- prodejem movitých věcí (exekuce může být provedena kdekoliv, kde dlužník má uložené věci, tedy i v místě kde nemá trvalý pobyt, např. v místě zaměstnání, podnikání apod., tedy tam, kde je předpoklad, že má své osobní věci. Nalezené věci jsou exekutorem opepny žlutými nálepkami a sepsány do soupisu majetku. Věci se následně ocení a prodají v dražbě)
- prodejem nemovitosti (rodinného domu, bytu, pozemku, chaty atd.)
- zřízením exekutorského zástavního práva na nemovitostech

Exekutor nemůže zabavit dle Občanského soudního řádu ustanovení § 322:

- a) běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti
- b) snubní prsten a jiné předměty podobné povahy
- c) zdravotnické potřeby a jiné věci, které povinný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě
- d) hotové peníze do částky odpovídající dvojnásobku životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu
- e) zvířata, u nichž hospodářský efekt není hlavním účelem chovu a která slouží člověku jako jeho společník

Právě nařízené exekuce vedou dlužníky k rozhodnutí požádat soud o vyhlášení osobního bankrotu, kterým se nařízené exekuce dle insolvenčního zákona zastavují.

1.2 Zadlužování domácností – dělení a příčiny

Člověk touží po štěstí a peníze podněcují představu, že je s nimi možné dosáhnout všech přání snadněji. Vzniká představa, že štěstí a životní uspokojení je pevně spjata s vlastněním určité sumy peněz a majetku (Dvořáková 2010, s. 1).

Zadlužení lze dělit na dvě základní skupiny (Syravátková a Machalíček 2008, s. 65):

1) Zdravé zadlužení

- půjčení peněžních prostředků nebo úvěr pro řešení krizové životní situace
- hypotéka
- promyšlená půjčka, úvěr nebo leasing
- řešení neočekávaného výdaje rodiny

Z hlediska zadluženosti nepředstavuje podle autorů hypotéka ani promyšlená půjčka nebo úvěr velké riziko. V těchto případech se zadlužují domácnosti, které jsou schopny reálně zhodnotit stav příjmů členů domácnosti v době, kdy si chtějí půjčit, ale i předpokládaný stav peněz v budoucnosti. Podle toho pak volí odpovídající způsob financování, výši půjčky a dobu jejího splácení. Tyto domácnosti si často pečlivě vybírají finanční instituci, u které si chtějí půjčit. I v případě zdravého zadlužování však může dojít k neočekávané situaci, která způsobí snížení příjmů od původního odhadovaného stavu.

2) *Nezdravé zadlužení*

- úvěr na nadstandardní (a často také zbytečné) vybavení domácnosti
- nezodpovědné splácení jiného dluhu
- získání prostředků na předměty pro udržení či nastolení určitého sociálního statutu
- půjčka nebo úvěr na uspokojení neakutní potřeby (dovolená, modernější počítač, telefon, značkové oblečení...)

„Využívání finančních půjček, spotřebitelských úvěrů a jiných úvěrů, např. hypotečních úvěrů, je běžnou součástí „konzumní“ moderní společnosti. Každý, kdo chce půjčku či úvěr přijmout, by však měl velmi zvážít, zda výhody takového kroku, tj. rychle pořízení nějakého majetku či získání služby, nejsou převáženy negativy, tj. zejména narušením osobního či rodinného rozpočtu nadměrnými neuváženými splátkami“ (Dupal, Schlossberger a Toman 2006, s. 8).

Celkový dluh domácností (po připočítání smluvních poplatků a úroků) v 3. čtvrtletí roku 2014 dosáhl 1,71 bilionu korun. Dluhy mají celkově 3 miliony lidí a se splácením má problém každý desátý z nich. Hodnota rizikovějších krátkodobých úvěrů dosahuje téměř 364 miliard korun (Pravec a Němec 2014, s. 8). „Dluh ekonomice nevádí, zvyšují se investice, lidé se díky nim dostávají k novým technologiím“ (Rajl in Pravec a Němec 2014, s. 8). Jenže závazky domácností, které následně při jejich nesplácení propadnou do dluhové pasti, dle autorů vedou k ohromnému množství osobních tragédií.

Mezi nejčastější příčiny rostoucí zadluženosti domácností patří snadnější dostupnost peněžních prostředků od finančních společností, silná obchodní politika těchto společností, stabilnější a relativně nízké úrokové míry, růst životní úrovně, změna životního stylu a preferencí (potřeba vlastního bydlení, rostoucí spotřeba) a názorové změny obyvatelstva

na zadluženost. Většina obyvatelstva považuje půjčky a úvěry od finančních společností za běžnou součást života (Syravátková a Machalíček 2008, s. 8).

Palíšková (2010, s. 4) uvádí jako hlavní motivy zadlužení se, tj. uzavření smlouvy o půjčce či spotřebitelském úvěru:

- zajištění bydlení
- absence finanční hotovosti v krizové životní situaci (např. dluh na nájemném), kdy je smlouva o půjčce uzavřena v tísní
- nedostatek finanční hotovosti v mimořádné situaci (např. pohřeb, větší výdaje na děti spojené se zahájením školního roku...)
- nákup spotřebního zboží, který je často spojen se sociálním statutem
- nákup spotřebního zboží pod vlivem reklamy (nízká odolnost vůči reklamě)
- psychologická závislost na půjčování si peněz
- půjčování si peněz při různých závislostech (alkohol, drogy)

Podle předmětu, tj. podle toho za co nebo komu je dlužník dlužen, se dělí dluhy na (Syravátková a Machalíček 2008, s. 59):

- dluhy na nájemném
- dluhy na službách spojených s užíváním bytu (elektřina, plyn, vodné)
- dluhy na výživném
- dluhy vzniklé neplacením poplatků (zdravotní, sociální pojištění, daně)
- dluhy z neplnění závazků ze smluv (za nakoupené zboží, hypotéky)

Dluhy lze také dělit dle situace vzniku, tj. dělení podle toho, jakým způsobem či v jaké situaci dluh vznikl (Syravátková a Machalíček 2008, s. 59):

- dluhy vzniklé neplněním smluvních podmínek (nájemné, poplatky za užívání bytu, hypoteční, spotřebitelský úvěr ...)
- dluhy vzniklé neplněním povinností daných zákonem (výživné, zdravotní, sociální pojištění...)
- dluhy vzniklé neplacením pokut
- dluhy vzniklé za trvání manželství (často i bez vědomí druhého z partnerů)

Pro české domácnosti představují z hlediska zadluženosti největší riziko spotřebitelské úvěry, které umožňují získat okamžitě prakticky cokoliv. Slouží k nákupu spotřebního zboží,

k financování rekonstrukce nemovitosti, dovolené apod. Důvody předlužení domácností lze najít podle Palíškové (2010, s. 7), jak na straně dlužníků, tak na straně věřitelů. Hlavní příčinu problémů vidí autorka hlavně v nízké finanční gramotnosti na jedné straně a nedostatečných právních úpravách a regulacích na straně druhé. K tomu autorka uvádí i další faktory jako nedostupnost bezplatné právní pomoci, nedostatečná spolupráce mezi subjekty státní správy a samosprávy, nedostatek institucí zaměřených na dluhové poradenství a na zvyšování finanční gramotnosti (Palíšková 2010, s. 7).

Tabulka 1: Celkové zadlužení domácností v ČR (v mil. Kč). Údaje ke dni 30.09.2014

Název ukazatele	Hodnota	Před rokem	Změna
Na spotřebu	265 629.30	265 115.40	0.19%
Na bydlení	902 629.00	860 534.80	4.89%
Ostatní	146 930.30	143 483.10	2.40%

Zdroj: ČNB 2014, <http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>

Podle ČNB (2014) zadlužení českých domácností v posledních letech neustále roste a lze předpokládat, že i nadále poroste.

2 Faktory ovlivňující zadluženost

V této kapitole se zabývám faktory, které ovlivňují vstup do zadluženosti. Za zadlužeností obvykle nestojí pouze jeden faktor, ale často je spojena s více možnými faktory, které zadluženost prohlubují.

2.1 Životní události

Během života musí člověk reagovat na různé události, situace, životní změny. Každá životní změna nebo událost je spojena s určitou náročností na psychické zpracování události, vyrovnání se s ní a přizpůsobení se novým požadavkům. Za náročné životní události lze pokládat události, které člověka přinutí změnit zaběhnutý způsob života jako např. výpověď z práce, nemoc, rozvod, odchod do důchodu, narození dítěte atd... Dle Balabána (2011, s. 28) mají zvlášť závažné negativní životní události, které přijdou nečekaně, negativní dopad na zdravotní stav, způsob života či ekonomickou situaci rodiny a ovlivňují dlouhodobou kvalitu života spojenou s hledáním nového smyslu života. „Většina životních událostí se nevyskytuje ojediněle, řada z nich může generovat specifický řetězec změn, který má za následek radikální celkovou změnu životního stylu přesahující adaptabilitu jedince“ (Balabán 2011, s. 29). Ekonomická změna rodinného rozpočtu je častá příčina zadlužování domácností. Se ztrátou zaměstnání, úmrtím manžela/manželky, s odchodem do důchodu, ale i např. s narozením dítěte je spojen náhlý snížený nebo nedostatečný příjem rodiny. Obzvláště náročnější je na vyrovnání se s vzniklou situací v případech dosud splácených půjček, hypotéky či jiných závazků. Chybějící finanční prostředky jsou pak často získány další půjčkou. Zadlužování se zvyšuje a člověk vstupuje do dluhové pasti.

Rizika ohrožující příjem (Educaquality.cz 2014, s.7):

- Závažná nemoc
- Úraz a jeho trvalé následky
- Invalidita
- Pracovní neschopnost
- Hospitalizace v nemocnici
- Ztráta zaměstnání

Životní situace náročné na rodinný rozpočet:

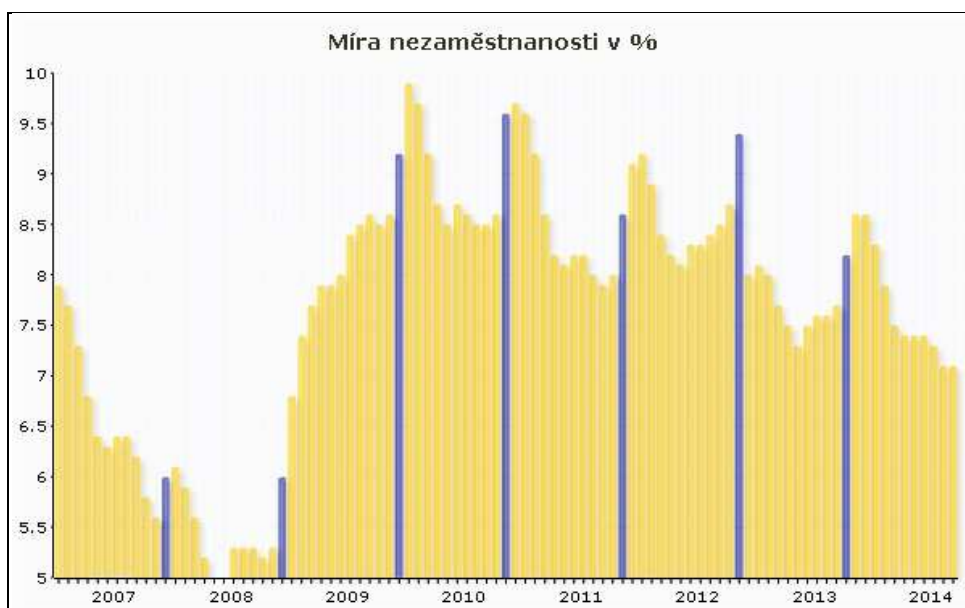
- Svatba
- Těhotenství
- Narození dítěte
- Vánoce
- Začátek školního roku
- Prázdniny
- Stěhování
- Rozvod
- Odchod do důchodu
- Úmrtí manžela/manželky

2.2 Ekonomické vlivy

Život člověka v dnešní společnosti je závislý na schopnostech se uplatnit na trhu práce a z toho plynoucí ekonomickou úspěšností. Od množství získaných finančních prostředků se odvíjí i možnosti uskutečnění životních plánů. A právě nezaměstnanost vede ke změně sociálního postavení člověka ve společnosti, k poklesu jeho prestiže, neschopnosti zabezpečit rodinu. Ve snaze se tomu vyhnout, lidé se často zadluží a v případě, že delší dobu práci nenaleznou, řeší vzniklou situaci dalšími a dalšími půjčkami, čímž se ocitají v dluhové pasti. Pak se stává, že na jejich příjmy je uvalena exekuce a oni pak ani nejsou motivováni k legální práci a raději pobírají sociální dávky, které však mnohdy končí v rukou lichvářů. (Balabán 2011, s. 55).

Na zvyšování zadlužování domácností měla vliv i ekonomická krize a rostoucí nezaměstnanost. Platy zaměstnanců byly často snižovány (Novinky.cz 2013). Rovněž nerovné vztahy mezi nízkými příjmy a vysokými náklady na bydlení se odrazily v životě jednotlivých domácností.

Graf I: Míra nezaměstnanosti v % v období let 2007 až 2014 v ČR

Zdroj: Kurzy.cz, vlastní úprava, <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/?G=4&A=2&page=2>

Od roku 2007 nezaměstnanosti dosáhla nejvyšší míry 9,9 % v únoru 2010, nejnižší naopak byla v květnu a červenu roku 2008 a to 5 %. K 30. 11. 2014 nezaměstnanost v ČR činí 7,1 %.

Největší riziko zadluženosti se vyskytuje v nízkopříjmových skupinách, které využívají systém půjček ke zlepšení finanční situace. Tyto osoby mají k dispozici mnohem méně finančních rezerv, než jednotlivci z jiných společenských vrstev (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 58).

V rámci této skupiny dlužníků se často vyskytuje přecenění vlastního příjmového potenciálu, což způsobí v situaci trvalé platební neschopnosti, řešení prostřednictvím jiných úvěrů. Vstříc jim vychází nepřeberné množství finančních institucí, které poskytují půjčky, úvěry, leasingy či hypotéky a právě nebankovní společnosti, které nezkoumají finanční situaci klienta, často půjčují za podmínek, které angličtina označuje jako loansharking (žraločí půjčky) (Respekt.ihned.cz 2009). Řada půjček vypadá na první pohled výhodně, nemá vysoký úrok a o nabídku se starají vyškolení pracovníci, kteří dbají na příjemné vystupování. Využívají ale bohužel praktiky, které lidé v nouzi nerozeznají hned a smlouvu o půjčce podepíší i za pro ně zničujících podmínek. K tomu stačí v dlouhé a drobným písmem napsané smlouvě o půjčce něco přehlédnout a následky jsou nedozírné. Dle Krpelíka (2014) se některé

podvodné finanční společnosti přímo specializují na nezaměstnané osoby nebo takové, které mají nižší finanční gramotnost.

2.3 Psychosociální vlivy

Příčiny vzniku osobních bankrotů jsou také v psychologických aspektech. Psychologická hlediska vnímání finanční situace a ostatně i nakládání s penězi, které mohou vést až k bankrotu, lze rozdělit podle Stumma do tří základních skupin (in Pasekova, Bařinová a Crhová 2013, s. 59):

- 1) finanční schopnost, tzn. celkové povědomí osob o finančních záležitostech, schopnost řídit a kontrolovat své finance
- 2) postoj k penězům, většinou je ovlivnitelný současnou situací či nahodilými událostmi
- 3) úroveň příjmů a dosažené vzdělání

Postoj k penězům lze dělit do čtyř kategorií (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 58):

- 1) peníze tvoří rezervu pro případ nečekaných výdajů, což vede k šetření na horší časy
- 2) peníze jsou chápány jako symbol moci a kontroly (penězi se chtějí lidé odlišit a dát tak najevo své postavení)
- 3) peníze jsou spojovány s projevem lásky a štedrosti
- 4) peníze vytvářejí pocit svobody a nezávislosti (mohou znamenat možnost úniku z každodenní reality)

Předlužení je jedním z významných faktorů, který způsobuje sociální vyloučení těchto osob z běžného života majoritní společnosti. „Termín sociální vyloučení není jednoznačně definován, lze jím označit proces, v jehož rámci je jedinci či celé skupině obyvatelstva znesnadněn či zcela zamezen přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti“ (Balabán 2011, s. 51).

Důvody zadlužení u lidí v důchodovém věku jsou odlišné od důvodů u mladších lidí. Tito lidé mají sice větší životní zkušenosti, přesto občas jednají velmi nezodpovědně. Vlivem jejich věku jsou méně odolní vůči tlaku a mají sníženou schopnost kritického posouzení ve stresových situacích. Například jsou často vmanipulováni do situace, kdy udělají unáhlené

nákupy během propagační akce. Nezřídka se také stává, že se snaží vyřešit složitou finanční situaci v rodině a zadluží ve snaze pomoci svým dospělým dětem (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 61).

Skupina pracujících důchodců představuje nejspolehlivějšího dlužníka z hlediska uspokojení věřitelů. Kategorie důchodců bez dalšího příjmu má nejvyšší dluhy a současně představuje nejméně spolehlivého dlužníka (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 62).

Důvod zadlužení lidí v důchodovém věku je také to, že nemají splaceny své dluhy ve chvíli, kdy odcházejí do starobního důchodu nebo požádají o předčasný důchod. V obou případech dochází ke snížení jejich dosavadních příjmů a oni nemají dostatečnou finanční rezervu pro případné splácení předchozích závazků. Nebo před nástupem do důchodu jsou lidé dlouhodobě nezaměstnaní a svou finanční rezervu vyčerpají (Buřiková 2014).

Obecně platí, že dlužníci si půjčují bez pečlivého uvážení, to znamená, aniž by posuzovali, zda budou schopni splácet půjčky i s úroky. Největším problémem je vznik dluhové pasti, kdy se dlužníci snaží řešit aktuální nedostatek peněz uzavíráním dalších úvěrových smluv. Výsledkem bývají exekuce, soudní jednání a ztráta majetku, často i střechy nad hlavou. Zvláště pak, když pohledávka je předána vymahačským firmám, které používají praktiky, balancující na hraně zákona a nerespektující žádný etický kodex (Respekt.ihned.cz 2009).

K příčinám růstu zadluženosti domácností patří v dnešní době změna náhledů na to, jak nakládat s penězi a příklon ke konzumnímu způsobu života. Dnes už není ctností člověka šetrnost a sklon k úsporám (Balabán 2011, s. 24). Velmi častým důvodem hospodaření s penězi je naše ego, image, soutěživost, závist, zvyšování sebevědomí a prestiže prostřednictvím pořizování hmotných statků (Educaquality.cz 2014).

Finanční problémy mají často původ v rodinných, zdravotních či emocionálních potížích, případně k nim vedou (Balabán 2011, s. 26).

2.4 Finanční gramotnost

Dříve bylo zvykem, že jakákoli gramotnost, tedy schopnost podložená znalostí a zkušeností přecházela z otce na syna, z matky na dceru. Nová doba mění mnoho vžitých zvyklostí. Řada insolvencí a bankrotů nás učí opomíjené, pozapomenuté dovednosti: finanční gramotnosti (Jedlička 2010).

Finanční gramotnost je soubor znalostí a dovedností, které člověku umožňují s nimi správně zacházet v různých životních situacích. Finanční gramotnost je tak prevencí proti zadlužení, chudobě a sociálnímu vyloučení, její podstatou je schopnost porozumět penězům, tzn. dokázat svoje peníze využít (spořit, investovat) a ochránit. Finančně gramotný člověk se dokáže orientovat v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní či rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a závazků se zřetelem na měnící se životní situace. Finanční gramotnost formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl člověk mít, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti (Jedlička 2010).

Finanční gramotnost lze dělit do tří základních skupin: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou (Ministerstvo školství 2014):

- 1) Peněžní gramotnost představuje schopnosti nutné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a převodů s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených – peníze a transakce (běžný účet, platební nástroje, dluh, úrok).
- 2) Cenová gramotnost je schopnost nezbytná pro porozumění cenovým mechanismům (úrokovým sazbám, poplatkům...) a inflaci.
- 3) Rozpočtová gramotnost představuje kompetence nezbytné pro vedení osobního či rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, rozhodovat o rozdělení finančních prostředků, stanovovat finanční cíle) a obsahuje i schopnost zvládat různé životní situací z finančního pohledu. Obsahuje orientaci řízení finančních aktiv (např. pojištění, vkladů, investic) a schopnost spravovat finanční závazky (např. úvěry, leasingy...)

Finanční gramotnost, která má vliv na zadlužení, není na dostatečné úrovni. Lidé si často neuvědomují rizika plynoucí z půjčování peněz a neřeší splácení půjček, tedy dobu budoucí,

ale jen přítomnost. Posílení finanční gramotnosti je právě jednou z možností, jak předcházet dalším neuváženým zadlužením (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 62).

Finanční vzdělávání je tak rozhodujícím prvkem v ochraně spotřebitele na finančním trhu. Vzdělaný a informovaný člověk jako spotřebitel s vyváženým postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem, který je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí (Ministerstvo školství 2014).

3 Řešení úpadku fyzických osob

V této kapitole se podrobněji věnuji problematice osobního bankrotu (oddlužení) podle insolvenčního zákona.

3.1 Osobní bankrot

Od 1. ledna 2008 vešel v platnost zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení, obvykle nazývaný zkráceně insolvenční zákon, používané zkratky jsou InsZ nebo InZ. Díky tomuto zákonu mohou fyzické osoby nepodnikatelé a od 1. ledna 2014 po novele č. 294/2013 Sb. i podnikatelé řešit svoji obtížnou finanční situaci. Tento zákon upravuje nový způsob řešení situace, kdy dlužník již není schopen splácet svoje dluhy. Tímto novým způsobem, který ve zvýšené míře zohledňuje sociální aspekty před hledisky ekonomickými, je osobní bankrot neboli oddlužení. Za cíl má nejen co nejvyšší míru uspokojení věřitelů, ale i tzv. sociální cíl, a proto umožňuje dlužníkovi část jeho dluhů odpustit. Právě díky tomuto sociálnímu cíli byl osobní bankrot schválený státem a pomáhá lidem, kteří jsou v platební neschopnosti nebo jsou-li předlužení a nemohou z této situace sami ven (Paseková, Bařinová a Crhová 2013, s. 58).

Předností insolvenčního řízení je i to, že dokáže okamžitě zastavit exekutory, nárůsty úroků i vymahačské společnosti. Vyhlášením osobního bankrotu se výše závazků dlužníka již nezvyšuje a případná exekuce se přerušuje. Za splnění podmínek stanovených insolvenčním zákonem, toto řešení umožní dlužníku lépe se vyrovnat se svými peněžitými závazky, než je tomu např. při exekuci.

Osobní bankrot je jedním ze způsobů řešení úpadku. „**Dlužník je v úpadku**, jestliže má více věřitelů a peněžité závazky, po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (dále jen „platební neschopnost“) (*InZ § 1 odst.1*). Neschopností dlužníka plnit tyto závazky se rozumí stav, kdy dlužník své závazky uznává, má vůli je splnit, ale nemá k tomu dostatek finančních prostředků.

Osobní bankrot má umožnit dlužníkovi nový start a motivovat ho k aktivnímu zapojení na splacení svého dluhu a to alespoň do výše 30 %. V rámci insolvenčního řízení jsou dlužníkovy dluhy sjednoceny, zajištění věřitelé (věřitelé, jejichž pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty) se uspokojí ze zajištění a nezajištění věřitelé do schválené výše.

Dlužník se tak díky osobnímu bankrotu může vypořádat se svými dluhy a začít nový život bez závazků, aniž by musel splácet do konce života. Osobní bankrot dle insolvenčního zákona je jediná oficiální cesta, která umožňuje dlužníkům s poctivými úmysly, kteří se do finančních problémů dostali vlastní chybou či neopatrností, snížit celý dluh až o 70 %. Osobní bankrot je řešením především pro ty dlužníky, kteří se do úpadku nedostali v důsledku své podnikatelské činnosti, ale činnosti běžné, zejména provozu domácnosti. Insolvenční zákon osobní bankrot nepřipouští pouze u právnických osob - podnikatelů. Fyzické osoby se oddlužit mohou, ať už podnikateli jsou či nikoliv, ale nesmí mít dluhy z podnikání, i když ani to již neplatí bezvýhradně. Insolvenční zákon stanoví, že dluhy z podnikání nejsou na překážku řešení dlužníkovy úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, především, jestliže s tím souhlasí věřitelé, o jejichž pohledávky se jedná (§ 389 InZ).

„O hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.“ (§ 3 odst.4 InZ)

Míry uspokojení musí být dosaženo buď prodejem majetku dlužníka, nebo plněním splátkového kalendáře, který umožňuje schválené plnění rozložit na splátky a splácet po dobu 5 let (§ 398 InZ). V obou případech musí být ale dlužník schopen věřitelům zaručit, že v průběhu oddlužení uhradí alespoň třicet procent dluhu, tj. musí mít prokazatelně dostatečné příjmy nebo majetek, jinak soud žádost o povolení oddlužení zamítne. Lidé, kteří nevlastní žádný majetek a jsou bez práce nebo třeba ve starobním či invalidním důchodu mají menší šanci, že jim soud oddlužení povolí. Soud jejich návrh sice hned nezamítne, ale důkladně propočítá, zda je v jejich silách závazek v pětileté lhůtě uhradit. Naděje na povolení oddlužení ovšem hodně klesají.

Dle insolvenčního zákona jsou při povolení oddlužení (oddlužení § 389-§ 418 InZ) postíženy všechny dlužníkovi příjmy a to jak příjem ze zaměstnání, tak i mateřská, rodičovská, příspěvek na bydlení, důchody, stipendia nebo dary. Ze všech příjmů dlužníkovi zůstává pouze nezabavitelné minimum na pokrytí základních životních potřeb. Dlužník musí ohlásit i případnou výhru v loterii a dědictví, které nesmí ani odmítnout, pokud by z něj mohly plynout nějaké příjmy do majetkové podstaty. Každé dědictví nebo hodnotnější dar, který v době oddlužení dlužník získá, musí zpeněžit a peníze poslat svým věřitelům. Pokud některý příjem zamlčí a insolvenční správce (osoba stanovená insolvenčním soudem, která dohlíží na průběh řízení) se to dozví, oznámí tuto skutečnost insolvenčnímu soudu a soudce

celý proces oddlužení zastaví. To se stane i v případě, když dlužník některé dluhy a věřitele zatají nebo když si dál nezodpovědně půjčuje, nebo neplatí své nové závazky. Po uplynutí pětileté lhůty insolvenční soud vezme na vědomí splnění oddlužení a insolvenční řízení končí. Jestliže dlužník splnil řádně a včas své povinnosti dle schváleného plánu oddlužení, insolvenční soud dlužníka na základě jeho návrhu osvobodí od placení zbývajících částí závazku. Toto osvobození se vztahuje i na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo a na věřitele, kteří své pohledávky nepřihlásili vůbec. Dlužník je tzv. oddlužen, jsou mu smazány všechny dluhy z minulosti až do okamžiku schválení oddlužení. Tyto dluhy, které mu byly odpuštěny, již nelze vymáhat. Dlužník má tak po dlouhé době šanci vést opět normální život.

Dle ustanovení § 417 InZ může insolvenční soud dlužníkovi osvobození i odejmout. Učinil by tak na návrh některého z věřitelů, kteří byli účastníky řízení, vyjde-li najevo, že ke schválení oddlužení nebo k přiznání osvobození došlo na základě podvodného jednání dlužníka, anebo že dlužník poskytl zvláštní výhody některému z věřitelů. Návrh by musel být podán ve lhůtě 3 let od přiznání osvobození.

V jednom případě, se však dluh tak „úplně nevymaže“ a to v případě dluhu na sociálním pojištění. Dlužník je sice oddlužen, neuhrazenou část dluhu nemusí uhradit, ale tento neuhrazený dluh má dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění vliv na započtení doby pojištění pro nárok a výši důchodu.

3.2 Podmínky pro osobní bankrot stanovené insolvenčním zákonem

Dle insolvenčního zákona lze insolvenční řízení zahájit jen na návrh. Návrh na povolení oddlužení podává vždy jen dlužník. Tento návrh nemůže za dlužníka podat nikdo jiný (§ 389 InZ). Návrh na povolení oddlužení mohou manželé podat společně. Řízení je zahájeno dnem, kdy je insolvenční návrh doručen věcně příslušnému soudu. Věcně příslušný soud pro Středočeský kraj je Krajský soud v Praze, nám. Kinských č. 5, Praha 5. Vzhledem k tomu, že s podáním insolvenčního návrhu je spojena povinnost zaplatit zálohu na náklady insolvenčního řízení a to až do částky 50 000,- Kč (výše této zálohy závisí insolvenčním soudem), je nutné posoudit vhodnost podání návrhu.

Návrh na povolení oddlužení musí dle §103 InZ obsahovat:

- označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat,
- údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 5 letech,
- údaje o příjmech dlužníka

K návrhu na povolení oddlužení musí dlužník dle §104 InZ připojit:

- seznam majetku a seznam závazků
- listiny, které dokládají úpadek nebo hrozící úpadek

Zahájení insolvenčního řízení je oznámeno vyhláškou, která je soudem zveřejněna v insolvenčním rejstříku Ministerstva spravedlnosti. Rejstřík je veřejně přístupný na internetové adrese: <https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>. V tomto rejstříku je tak možné nahlížet do jednotlivých insolvenčních řízení, kde jsou v časovém sledu zveřejňovány veškeré informace k probíhajícímu řízení.

Od zahájení insolvenčního řízení je dlužník povinen zdržet se, jakkoliv nakládat se svým majetkem, který by mohl náležet do majetkové podstaty.

Majetkovou podstatu podle ustanovení § 206 InZ tvoří zejména

- peněžní prostředky,
- věci movité a nemovité,
- podnik,
- soubor věcí a věci hromadné,
- vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladů,
- akcie, směnky, šeky nebo jiné cenné papíry obchodní podíl,
- dlužníkovy peněžité i nepeněžité pohledávky,
- dlužníková mzda nebo plat, důchod, nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, stipendia, náhrady poskytované za výkon společenských funkcí, podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci,
- další práva a jiné majetkové hodnoty, mají-li penězi ocenitelnou hodnotu

Do majetkové podstaty náleží majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy bylo zahájeno insolvenční řízení, stejně tak i majetek, který dlužník získal v průběhu insolvenčního řízení. V případě, že je dlužník spoluvlastníkem majetku, náleží do majetkové podstaty jeho podíl na tomto majetku. Do majetkové podstaty dlužníka náleží i majetek ve společném jmění dlužníka a jeho manžela/manželky. Zjišťování majetkové podstaty provádí od svého

ustanovení insolvenční správce. Insolvenční správce je jmenován soudem v rozhodnutí o úpadku. Dlužník je povinen spolupracovat s insolvenčním správcem a poskytnout mu všestrannou součinnost.

V případě, že by dlužník svými příjmy nesplnil podmínku 30 % míry uspokojení nezajištěných věřitelů stanovenou InZ, může mu být poskytnut dar nebo pravidelné peněžní prostředky, aby tuto podmínku splnil. V tomto případě připojí dlužník k návrhu na povolení oddlužení i písemnou darovací smlouvu. Nejčastěji se zavazuje finančně přispívat blízká osoba dlužníka. V případě úpadku plnoletého dítěte, je to obvykle jeden z jeho rodičů a naopak, pokud je dlužníkem rodič, pomáhá dospělý syn nebo dcera, případně sourozenec dlužníka.

Schválené oddlužení ovlivňuje celou rodinu dlužníka, zejména v sociální oblasti. Po celou dobu trvání povolení oddlužení plněním splátkového kalendáře, které je obvykle pětileté, jestliže dluh není splacen dříve, dlužník musí vystačit s tzv. nezabavitelným minimem. Rodina by měla proto sestavit svůj rozpočet tak, aby výdaje nepřesáhly příjmy rodiny. Po celou dobu plnění splátkového kalendáře se většinou musí všichni členové domácnosti vyvarovat zbytečných výdajů, což není jednoduché hlavně pro rodiny s dětmi. Tato situace je těžší u dlužníků, kteří žijí sami a jsou bez pomoci jiných osob žijících ve společné domácnosti (Hubálek, Křístek a Zamboj 2011, s. 54).

Insolvenční soud může dle § 395 IZ zamítnout návrh na povolení oddlužení, jestliže

- je jím sledován nepoctivý záměr nebo
- hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 % jejich pohledávek, ledaže by tito věřitelé s nižším plněním souhlasili, anebo
- dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.

3.3 Rozhodnutí o úpadku dlužníka a řešení úpadku dlužníka oddlužením

Insolvenční soud vydá rozhodnutí o úpadku, je-li po zahájení insolvenčního řízení soudem osvědčeno, že dlužník je v úpadku nebo že mu úpadek hrozí. O způsobu řešení úpadku rozhodne insolvenční soud rozhodnutím, v případě oddlužení, rozhodnutím o povolení oddlužení. Věřitelé mají po rozhodnutí o úpadku 30 dnů na to, aby přihlásili své pohledávky.

K přihláškám, které budou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a nebudou v insolvenčním řízení uspokojeny. Přihlášky věřitelů jsou přezkoumávány na přezkumném jednání, jehož datum je uvedeno na usnesení o insolvenčním návrhu. O způsobu řešení dlužníkovy úpadku je rozhodnuto na schůzi věřitelů, která následuje bezprostředně po přezkumném jednání. Jestliže je schváleno oddlužení, jsou možné poté dva způsoby řešení dlužníkovy úpadku, a to zpeněžením majetkové podstaty nebo plněním splátkového kalendáře. O způsobu oddlužení hlasují nezajištění věřitelé (věřitelé, kteří nemají svoji pohledávku zajištěnu majetkem dlužníka), kteří včas přihlásili svou pohledávku do insolvenčního řízení. Neshodnou-li se, pak dle ustanovení § 402 InZ rozhodne o způsobu oddlužení soud.

Prvním, častějším způsobem je oddlužení plněním splátkového kalendáře. Při oddlužení plněním splátkového kalendáře musí dlužník po dobu 5 let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku, kterou by bylo možno srazit při exekuci vymáháním přednostních pohledávek. Pohledávky zajištěných věřitelů se uspokojí z výtěžku zpeněžení ze zajištění majetku dlužníka (Hubálek, Křístek a Zamboj 2011, s. 54).

Přednostními pohledávkami jsou dle § 279 Občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb. např.

- pohledávky výživného
- pohledávky za náhrady škody, které byly způsobeny ublížením na zdraví
- pohledávky za náhradu škody způsobenou úmyslnými trestnými činy
- pohledávky za nezaplacené daně a související poplatky
- pohledávky za náhrady přeplatků na sociálních dávkách z nemocenského pojištění, z důchodového pojištění nebo z úrazového pojištění
- pohledávky na pojistném pro sociální zabezpečení nebo neuhrazení příspěvky na státní politiku zaměstnanosti
- pohledávky pojistného na veřejné zdravotní pojištění

Druhým způsobem je zpeněžení majetkové podstaty, které se týká dlužníkovy aktuálního majetku. Tento majetek dlužníka je prodán a dále již později získaný majetek do oddlužení (prodeje majetku dlužníka) nespadá. Dlužníkovy příjmy nejsou při tomto způsobu oddlužení dotčeny. Při zpeněžení majetkové podstaty dlužníka dochází k uspokojení věřitelů formou jednorázového prodeje majetku dlužníka a rozdělení výnosu z tohoto prodeje mezi přihlášené věřitele (Hubálek, Křístek a Zamboj 2011, s. 54).

II. Praktická část

Cílem praktické části této bakalářské práce je zjistit důvody zadlužování osob ze Středočeského kraje, kteří vyhlásili osobní bankrot v rámci insolvenčního řízení a charakteristika těchto osob.

4 Charakteristika Středočeského kraje

4.1 Základní informace o kraji

Středočeský kraj leží uprostřed Čech a zcela obklopuje hlavní město České republiky Prahu. Podle Českého statistického úřadu (2013) je Středočeský kraj největším krajem ČR s rozlohou 11 016 km², tj. téměř 14 % rozlohy republiky. Administrativně je Středočeský kraj členěn na 26 územně samosprávných celků (obce s rozšířenou působností). Z územního hlediska se kraj dělí na 12 okresů. Okresy, jako samostatné územní jednotky byly k 1. 1. 2003 zrušeny, nebyly však zrušeny jako statistické jednotky vedené Českým statistickým úřadem ministerstva vnitra a jako okresy se používají k územní identifikaci příslušnosti jednotlivých obcí, neboť na území okresů má svoji územní působnost vymezena řada orgánů státní správy (např. katastrální úřady, úřady práce, okresní správa sociálního zabezpečení aj.). V roce 2013 bylo na území kraje 1 145 obcí, nejvíce na okrese Příbram (121), nejmenší počet obcí má okres Mělník (69). Rozlohou je největší okres Příbram 1692 km² (15 % rozlohy kraje), nejmenším okresem je pak Praha - západ 580 km² (5 % rozlohy kraje). Počtem obcí i obyvatel patří mezi největší kraje České republiky (CZSO 2013).

Nejvíce obyvatel Středočeského kraje žije na okrese Kladno a Praha – východ a to nad 160 000 obyvatel. Naopak nejmenším je okres Rakovník cca s 55 000 obyvateli K 30. 6. 2014 měl Středočeský kraj 1 308 521 obyvatel (ČSÚ 2014a)

Obr. 1: Okresy Středočeského kraje

Zdroj: Wikipedia 2014, http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edo%C4%8Desk%C3%BD_kraj

Tabulka 2: Meziokresní srovnání vybraných ukazatelů ve Středočeském kraji

ZÁKLADNÍ ÚDAJE (k 1. 1. 2014)	Kraj celkem	v tom okresy											
		Benešov	Beroun	Kladno	Kolín	Kutná Hora	Mělník	Mladá Boleslav	Nymburk	Praha- východ	Praha- západ	Příbram	Rakovník
Rozloha v km ²	11 016	1 475	662	720	744	917	701	1 023	850	755	580	1 692	896
Obce	1 145	114	85	100	89	88	69	120	87	110	79	121	83
Počet obyvatel ¹⁾	1 305 253	96 304	88 237	160 855	97 723	74 218	104 205	125 163	96 147	160 895	132 124	113 989	55 393
Nezaměstnanost podle MPSV													
Neumístění uchazeči o zaměstnání	63 264	3 849	4 134	9 672	6 302	4 563	6 203	4 079	5 518	4 135	4 164	7 517	3 128
Volná pracovní místa	5 103	478	347	257	487	199	285	454	1 351	349	336	416	144
Podíl nezaměstnaných osob ²⁾ (%)	7,07	5,91	6,87	8,81	9,52	9,03	8,49	4,74	8,50	3,65	4,58	9,64	8,11
Uchazeči na 1 volné pracovní místo	12,4	8,1	11,9	37,6	12,9	22,9	21,8	9,0	4,1	11,8	12,4	18,1	21,7

¹⁾ stav k poslednímu dni sledovaného období

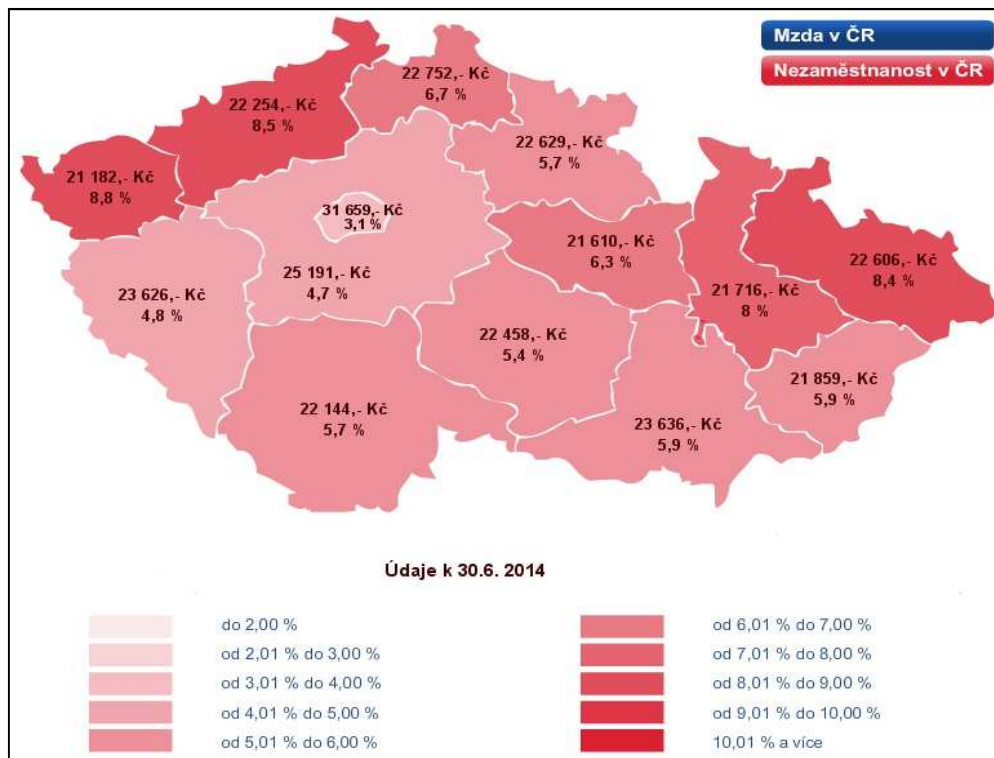
²⁾ podíl počtu dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let na obyvatelstvu ve věku 15–64 let

Zdroj: ČSÚ 2014b – vlastní úprava, http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/krajkapitola/330111-14-q2_2014-0107

Z hlediska nezaměstnanosti nejnižší míru vykazuje okres Praha – východ, nejvyšší pak okres Příbram, Kolín a Kutná Hora. Nejvíce volných míst nabízel k 1. 1. 2014 okres Příbram a nejméně okres Rakovník. Celkově bylo ve Středočeském kraji na jedno volné pracovní místo 12 uchazečů. Vzhledem k tomu, že Praha je uprostřed Středočeského kraje, je tak jeho významným zdrojem umístění nezaměstnaných osob. Poloha Středočeského kraje významně ovlivňuje i jeho ekonomickou charakteristiku. Úzká vazba s hlavním městem a hustá dopravní síť činí polohu kraje velmi výhodnou. Kraj je pro Prahu významným zdrojem pracovních sil,

doplňuje pražský průmysl, zásobuje Prahu potravinami, poskytuje Praze možnosti pro rekreaci (Středočeský kraj 2014a)

Obr. 2: Porovnání mezd a nezaměstnanosti v ČR podle krajů k 30. 6. 2014

Zdroj: Peníze.cz 2014, vlastní úprava, <http://www.penize.cz/interaktivni-grafiky/59244-jak-se-vyvijejí-v-cesku-mzdy-a-nezaměstnanost>

Nejvyšší nezaměstnanost byla k 30. 6. 2014 v okrese Karlovarském 8,8 %, Moravskoslezském 8,4 % a Olomouckém 8 %, naopak nejnižší v Praze 3,1 % a ve **Středočeském kraji 4,7 %**. Nejméně si lidé vydělali v Pardubickém kraji, v průměru 21 610 Kč, nejvíce v Praze, 31 659 Kč a ve **Středočeském kraji 25 191 Kč** (Peníze.cz 2014).

4.2 Dluhové a finanční poradenství v kraji

V této podkapitole se zaměřuji na poskytované poradenství v rámci Středočeského kraje. Informace jsem získávala z internetových stránek Krajského úřadu Středočeského kraje, dotazy ohledně zkušeností s dlužníky jsem zaslala do dluhových poraden v Příbrami a v Benešově. Na podporu finanční gramotnosti osob v tomto kraji Krajským úřadem Středočeského byl realizován projekt, který probíhal v období říjen 2012 až březen 2014, celkové náklady projektu byly vyčísleny částkou 3 976 340,- Kč. Náplní projektu byla tvorba

nového vzdělávacího programu v oblasti finanční gramotnosti, včetně tvorby výukových a metodických materiálů. Hlavním cílem projektu bylo vytvoření funkčního vzdělávacího programu, díky kterému má dojít ke zvýšení finanční gramotnosti obyvatel tohoto kraje. V rámci projektu byly vytvořeny tři moduly:

- Základy finanční gramotnosti
- Finanční gramotnost pro občany nad 50 let
- Finanční gramotnost pro zadlužené či předlužené

K daným modulům probíhaly kurzy v knihovně v Mladé Boleslavi a byli pro účastníky zdarma. Dle Krajského úřadu nabídku kurzů využili především občané nad 50 let, mladí lidé a jeden z modulů absolvovali také lidé bez přístřeší. Díky dovednostem, které získali, je naděje, že bude možné v budoucnu odstranit část jejich finančních rizik. Pro dosažení co největší dostupnosti a rozšíření mezi obyvatelstvo byl program přepracován do e-learningové formy. Vytvořené výukové materiály včetně e-learningu jsou volně dostupné na internetových stránkách:

<http://www.educaquality.cz/aktualni-projekty-financni-gramotnost.html>

Dalším projektem Středočeského kraje, je projekt s názvem „Vzdělávání seniorů v oblasti finanční gramotnosti a individuálního poradenství v řešení zadluženosti“ Tento projekt je součástí Programu prevence kriminality Středočeského kraje na rok 2014 (Program prevence kriminality probíhá od roku 2013). Jeho cílem je poučit seniory o možných rizicích finančních potíží či zadluženosti. Na projekt získal kraj dotaci z Ministerstva vnitra ČR 145 000 korun. Finanční spoluúčast Středočeského kraje byla 36 000 korun. Za peníze kraj zorganizoval dvacet přednášek a přichystal informační publikaci s názvem „Jak na dluhy (nejen) pro seniory“, která je k dispozici v digitální podobě (Středočeský kraj, 2014b):

http://www.kr-stredocesky.cz/documents/20688/108921/Brozura_Jak_na_dluhy_2014.pdf/124c1198-d7a3-411c-9f8f-20e3d41b8372

Dluhovému a finančnímu poradenství se v Středočeském kraji věnuje např. Poradna města Příbram, zde je poskytováno ambulantní i terénní odborné sociální poradenství, internet. stránky poradny www.pribram.eu/zivot-ve-meste/poradna-mesta-pribram.html.

V Benešově informuje o právech a povinnostech v oblasti dluhů občanská poradna sociálně-právního poradenství Občanská poradna Benešov, internet. stránky poradny www.benesov-city.cz.

Řešení v oblasti dluhů nabízí v Berouně Občanská poradna REMEDIUM Praha, internet. stránky poradny www.socialnisluzby-beroun.cz.

Dluhové problematice se věnuje v Nymburce Občanské sdružení Respondeo, internet. stránky sdružení <http://www.opnymburk.cz/intervencni-centrum.html>. Toto sdružení poskytuje občanům v rámci projektu Dluhové poradenství, bezplatné poradenství v oblasti finanční gramotnosti, problematiky dluhů a v oblasti insolvence, kde pomáhá klientům v přípravě insolvenčních návrhů. Dále v rámci projektu vydává tiskové zprávy, pořádá semináře pro veřejnost a odbornou veřejnost a účastní se dalšího vzdělání v oblasti finanční gramotnosti. Poradenství poskytuje toto občanské sdružení dále v Čelákovících, v Kolíně, v Brandýse nad Labem - Staré Boleslav. Projekt Dluhové poradenství je realizován s podporou ČSOB a Poštovní spořitelny.

Úkolem pracovníků poraden je společně s klientem vyhodnotit momentální situaci, pomoci mu orientovat se v problému a v rámci své kompetence a individuálního posouzení poskytnout informace o možnostech řešení problému v rámci dluhového poradenství, či o výhodnosti produktu nebo služby z oblasti finančního trhu, vysvětlení právních pojmů, kompetencí exekutora či možnosti obrany proti nesprávným postupům apod.) Případně úkolem pracovníka je navrhnout možnosti řešení situace klienta (např. tabulku analýzy výdajů a příjmů klienta, úpravu rodinného rozpočtu, vyhotovení návrhu na povolení oddlužení apod.) a snaha motivovat klienta ke komunikaci s věřiteli, exekutorem atd.

Terénní odborné poradenství zahrnuje zejména návštěvy pracovníka v prostředí klienta (azylový dům, ubytovny, úřad práce, subjekty evidující závazky občanů apod.). Významem terénní práce je vyhledávání a oslovení klientů s nabídkou podpory a pomoci při řešení finančních problémů. Terénní práce je zaměřena zejména na oblast prevence, nebo řešení zadluženosti a akutní krize, tím ochránit občana před ohrožení např. ztrátou zaměstnání, exekucemi, rozpadem rodiny, včetně patologického chování (Pribram.eu 2014).

4.3 Metodologie šetření

Šetření bylo provedeno kvantitativní metodou analýzy dokumentů, které jsou volně přístupné. Do předem připravených tabulek vytvořených v programu Microsoft Office Excel byla zjištěná data zapsána a následně zpracována. V kapitole 5 seznamuji s výsledky šetření, kdy zjištěné skutečnosti prezentuji, jak prostřednictvím grafů nebo tabulek, tak i zároveň tyto skutečnosti analyzuji a interpretuji. Pro porovnání jednotlivých zjištění používám sloupcové příp. výsečové grafy, ve kterých je výsledek zřetelnější. Veškeré kazuistiky používané v kapitole 7 byly anonymizovány.

Dle Reichla (2009, s. 41) je kvantitativní metoda relativně nezávislá na výzkumníkovi a je prospěšná při zkoumání několika aspektů u mnoha objektů. Především se používají přesné a objektivní metody pro získání dat, výsledky mají být zobecnitelné pro celou populaci. Výzkum musí být opakovatelný a totožných výsledků by mělo být možné dosáhnout nezávisle na osobě, na čase a místě.

Šetření bylo provedeno u **120 osob** (60 mužů, 60 žen a z toho 12 manželských párů) žádajících o osobní bankrot. Údaje byly získány z insolvenčního rejstříku veřejně přístupném na stránkách Ministerstva spravedlnosti. Kritériem výběru dlužníků bylo bydliště ve Středočeském kraji, usnesení o povolení oddlužení a uvedení důvodu zadlužení v některém ze zveřejněných dokumentů. U každé z těchto osob byly sledovány mimo důvodu zadlužení následující údaje: věk, pohlaví, vzdělání, rodinný stav, průměrná výše příjmu, celková dlužná částka, počet věřitelů, majetek dlužníka v rámci majetkové podstaty a předpokládaná míra uspokojení nároku nezajištěných věřitelů.

Sledovaný vzorek (n) = 120 dlužníků

Dlužníci ve sledovaném vzorku byli rozděleni do pěti věkových kategorií:

- I. do 30 let
- II. 31 – 40
- III. 41 – 50
- IV. 51 – 60
- V. 61 a více let

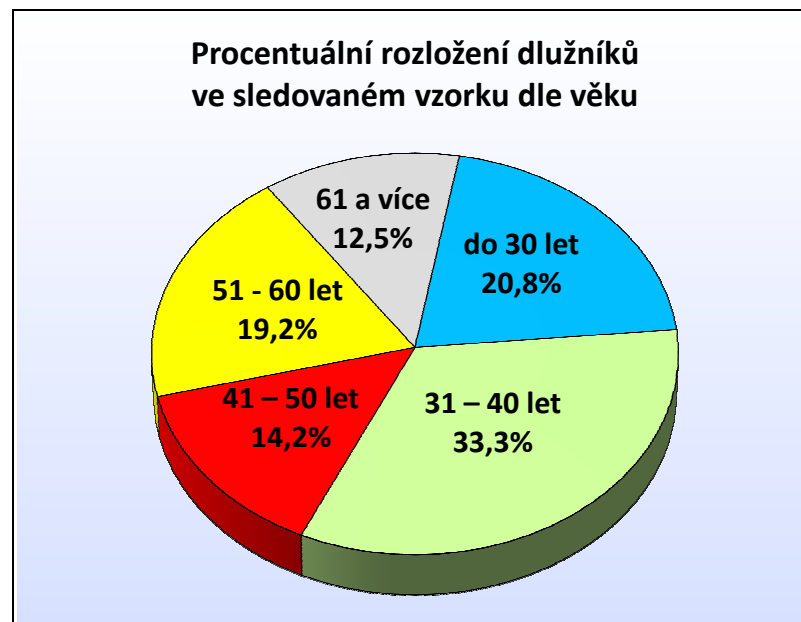
5 Výsledky šetření

Tabulka 3: Zastoupení osob v oddlužení ve sledovaném vzorku podle pohlaví a věku

Věková kategorie	Muži	Ženy	Počet osob celkem
do 30 let	11	14	25
31 – 40	23	17	40
41 – 50	9	8	17
51 - 60	9	14	23
61 a více	8	7	15

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Graf II: Procentuální zastoupení osob v oddlužení ve sledovaném vzorku podle věku

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

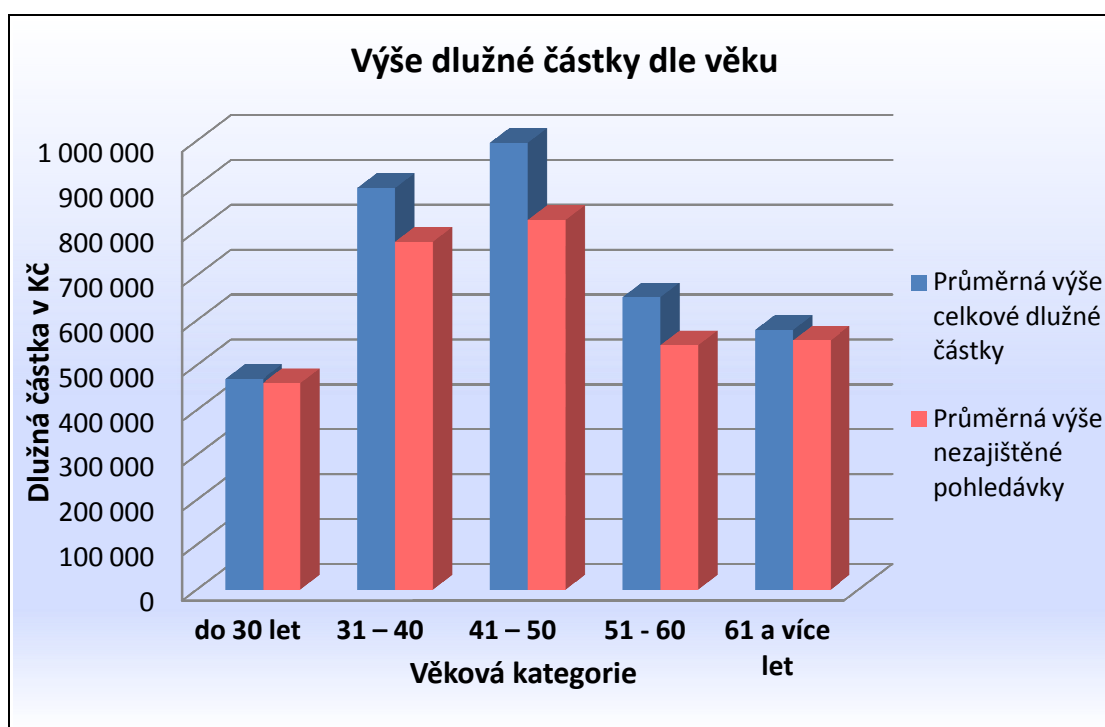
Největší zastoupení 33,3 % ve sledovaném vzorku 120 dlužníků osob jsou osoby ve věku 31 – 40 let a nejméně zastoupenou skupinou 12,5 % ve sledovaném vzorku jsou osoby ve věku 61 a více let.

Tabulka 4: Průměrný počet věřitelů v závislosti na věku dlužníka

Věková kategorie	Průměrný počet věřitelů
do 30 let	5,6
31 – 40	6,2
41 – 50	6
51 - 60	6,9
61 a více	6,9

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Graf III: Průměrná výše celkové dlužné částky a nezajištěné pohledávky v závislosti na věku

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Podle výše dluhu jsou s nejvyšší dlužnou částkou 995 588 Kč dlužníci ve věku 41 až 50 let, s nejnižší částkou 469 240 Kč dlužníci do 30 let. Průměrná výše dluhu sledovaného vzorku 120 dlužníků činí 734 267 Kč. Tito dlužníci mají v průměru 6 věřitelů. V celkovém sledovaném vzorku je 12 manželských párů (10 osob je ≤ 40 let a 14 osob ≥ 41 let) s průměrnou dlužnou částkou na manželský pár 1 018 667 Kč.

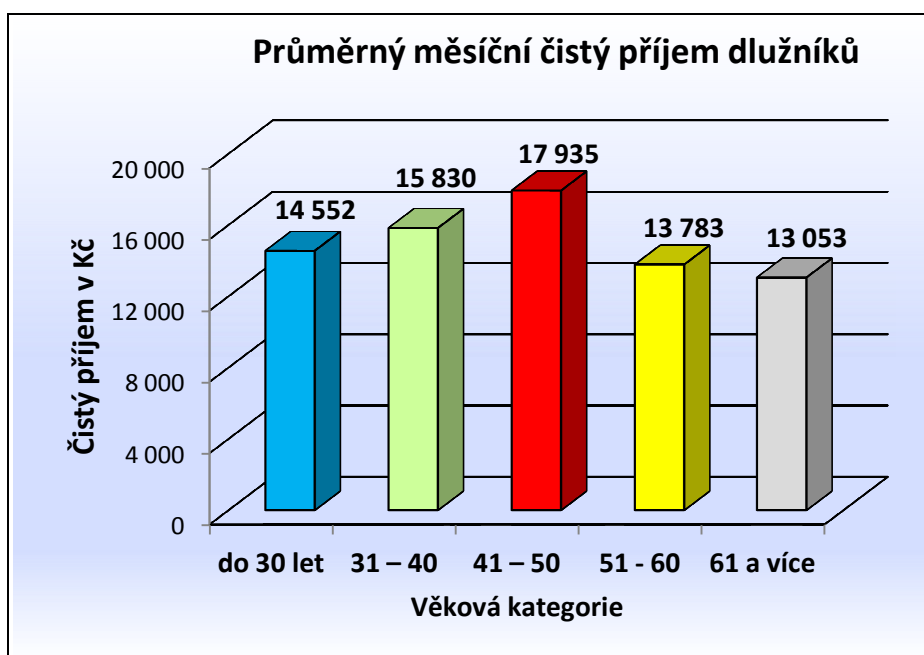
Tabulka 5: Počet dlužníků dle výše dlužné částky

Dlužná částka v Kč	Počet dlužníků
do 250 000	18
250 001 – 500 000	32
500 001 – 750 000	34
750 001 – 1 000 000	14
1 000 001 – 2 000 000	16
2 000 001 – 3 000 000	5
> 3 000 000	1

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Největší počet dlužníků (66) je s dlužnou částkou v rozmezí 250 000 až 750 000 Kč, s dluhem větším než 2 mil. je ze sledovaného vzorku 6 dlužníků.

Graf IV: Průměrné výše měsíčního čistého příjmu dlužníků

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Podle výše měsíčního čistého příjmu je s nejvyšším čistým příjmem 17 935 Kč skupina dlužníků ve věku 41 až 50 let. Nejnižší měsíční příjem vykazuje skupina dlužníků ve věku 61 a více let s částkou 13 053 Kč. Průměrná výše měsíčního čistého příjmu sledovaného vzorku 120 dlužníků činí 15 123 Kč.

Tabulka 6: Počet darovacích smluv a výše darované částky

Sledovaný vzorek	Počet darovacích smluv	Průměrná výše darované částky
120 dlužníků	25	4 590

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Často se stává, že dlužníci nedosáhnou svými příjmy na 30 % míru uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů a pak, aby jim bylo povoleno oddlužení, dokládají darovací smlouvy na určitou peněžní částku. Ze sledovaného vzorku 120 dlužníků je 25 dlužníků (téměř každý 5), kteří by nedosáhli svými vlastními příjmy na povolení oddlužení a doložili darovací smlouvu, která dárce zavazuje hradit v průměru 4 590 Kč měsíčně po celou dobu trvání oddlužení. Nejvyšší poskytnutý měsíční dar byl ve výši 40 200 Kč, nejnižší 500,- Kč, nejčastěji se výše daru pohybuje v rozmezí 1000 až 10 000 Kč. Výše darované částky závisí na výši dluhu a příjmech dlužníka.

Tabulka 7: Průměrná předpokládaná procentní míra uspokojení nezajištěných pohledávek

Věková kategorie	% míra uspokojení nezajištěných pohledávek
do 30 let	62,6
31 – 40	52,2
41 – 50	54,7
51 - 60	47,3
61 a více let	55,8

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Podle předpokládané procentní míry uspokojení největší část svého dluhu uhradí dlužníci do 30 let a to 62,5 % svých nezajištěných závazků, nejméně pak dlužníci ve věku 51 až 60 let. Průměrná procentní míra uspokojení nezajištěných pohledávek ve sledovaném vzorku dlužníků je 54,3 %. Celková výše přihlášených nezajištěných pohledávek sledovaného vzorku 120 dlužníků činí 77 593 000 Kč, tzn. předpokládaná výše „odpuštěných“ dluhů tak dosahuje 35 460 000 Kč, což je na jednoho dlužníka 295 500 Kč.

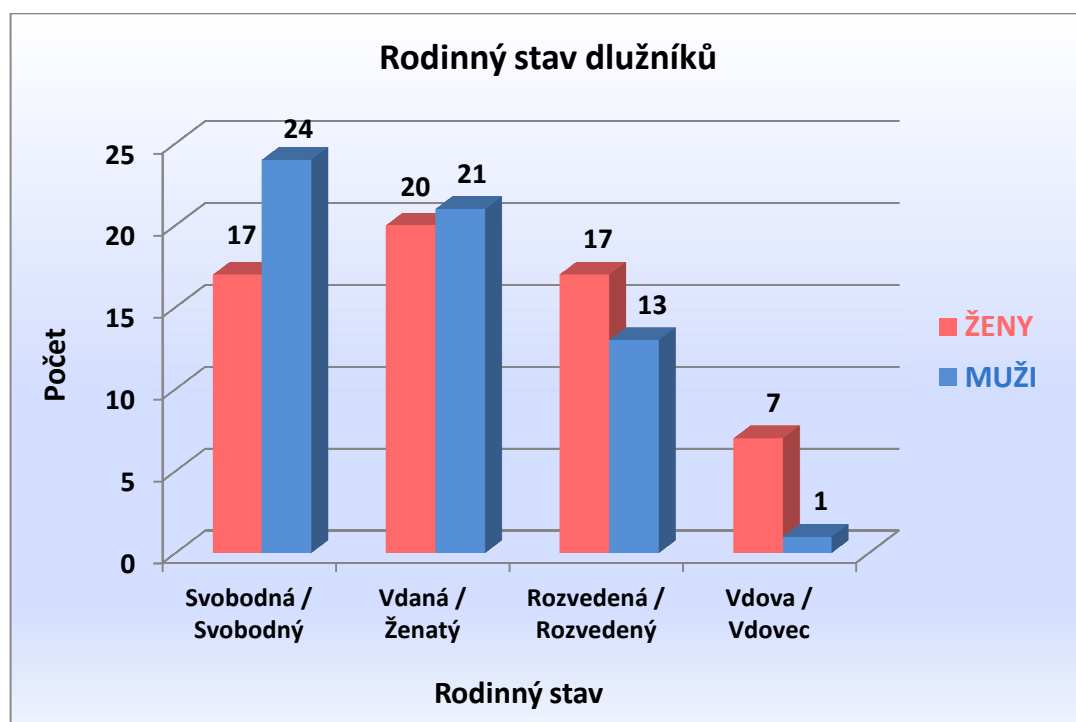
Tabulka 8: Dosažené vzdělání dlužníků podle věku

Věková kategorie	Základní vzdělání	Učňovské	Střední škola	Vysoká škola	Neuvedeno
do 30 let	0	6	4	0	15
31 – 40	2	10	7	0	21
41 – 50	0	5	3	1	8
51 - 60	1	3	3	0	16
61 a více	2	2	2	0	9
Celkem	5	26	19	1	69

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

V sledovaném vzorku dlužníků uvádí vzdělávání v insolvenčním rejstříku jen 51 dlužníků. U zbývajících částí nebylo vzdělání zjištěno, vzhledem k tomu, že dlužníci tento údaj nemají povinnost ve svém návrhu uvádět. Udáván je pouze dosažený titul. Z celého sledovaného vzorku 120 dlužníků má pouze 1 dlužník vysokoškolské vzdělání, tj. 0,83 %. Z 51 dlužníků, u kterých bylo zjištěno vzdělání, má základní 9,81 %, učňovské 50,98 % a středoškolské 37,25 % dlužníků.

Graf V: Znárodnění rodinného stavu dlužníků

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Tabulka 9: Rodinný stav podle věku a pohlaví

Věková kategorie	Svobodná	Svobodný	Vdaná	Ženatý	Rozvedená	Rozvedený	Vdova	Vdovec
do 30 let	9	11	3	0	1	0	1	0
31 – 40	7	8	6	8	4	6	0	0
41 – 50	0	2	2	3	6	4	0	0
51 - 60	1	2	7	5	3	1	3	0
61 a více	1	1	2	5	3	2	3	1

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

První největší skupinu dlužníků tvoří svobodní muži (20 %), z této skupiny je 45,8 % svobodných mužů do 30 let. Druhou nejpočetnější skupinou jsou ženatí muži (17,5 %). Ze skupiny ženatých mužů je 38,1 % ve věku 31 až 40 let. Třetí nejpočetnější skupinou s 16,7 % jsou vdané ženy, z toho 35 % tvoří vdané ženy ve věku 51 až 60 let. Nejméně ze sledovaného vzorku je vdovců 0,83 % a vdov 5,8 %.

Tabulka 10: Důvody zadlužování osob v osobním bankrotu a jejich četnost výskytu

Důvody zadlužení	do 30 let	31 - 40	41 - 50	51 – 60	61 a více
Spotřebitelské půjčky	6	17	2	8	7
Hypotéka nemovitost	1	2	2	2	0
Ztráta zaměstnání/ snížení příjmů	4	5	0	2	1
Změna zdravotního stavu (nemoc, úraz) vč. rodinných příslušníků	3	2	2	3	4
Podnikání	0	2	0	0	1
Podpora dětí	0	2	2	4	1
Podpora blízké osoby	3	2	1	0	0
Půjčky na bydlení, úpravy a opravy nemovitosti	3	8	5	9	2
Půjčka, ručení blízké osobě	1	0	0	1	0
Provozní výdaje domácnosti (jízdné, telefony, energie, nájem)	6	2	0	0	2
Koupě a opravy automobilu	4	2	1	1	0
Rozvod/ úmrtí v rodině	2	4	7	2	2

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Vzhledem k tomu, že dlužníci v některých případech uvádějí více důvodů zadlužení, např. hypotéka a ztráta zaměstnání, spotřebitelské půjčky a půjčky na bydlení, byly 2 důvody zadlužení zaznamenány u 46 dlužníků a u 63 dlužníků 1 důvod zadlužení.

Tabulka 11: Závislost vzdělání na uzavírání spotřebitelských půjček podle věku

Věková kategorie	Základní a učňovské vzdělání	Spotřebitelské půjčky	Střední škola	Spotřebitelské půjčky	Vysoká škola	Spotřebitelské půjčky
do 30 let	6	2	4	0	0	0
31 – 40	12	5	7	1	0	0
41 – 50	5	2	3	0	1	0
51 - 60	4	3	3	1	0	0
61 a více	4	3	2	1	0	0
Celkem	31	16	19	3	1	0

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=51

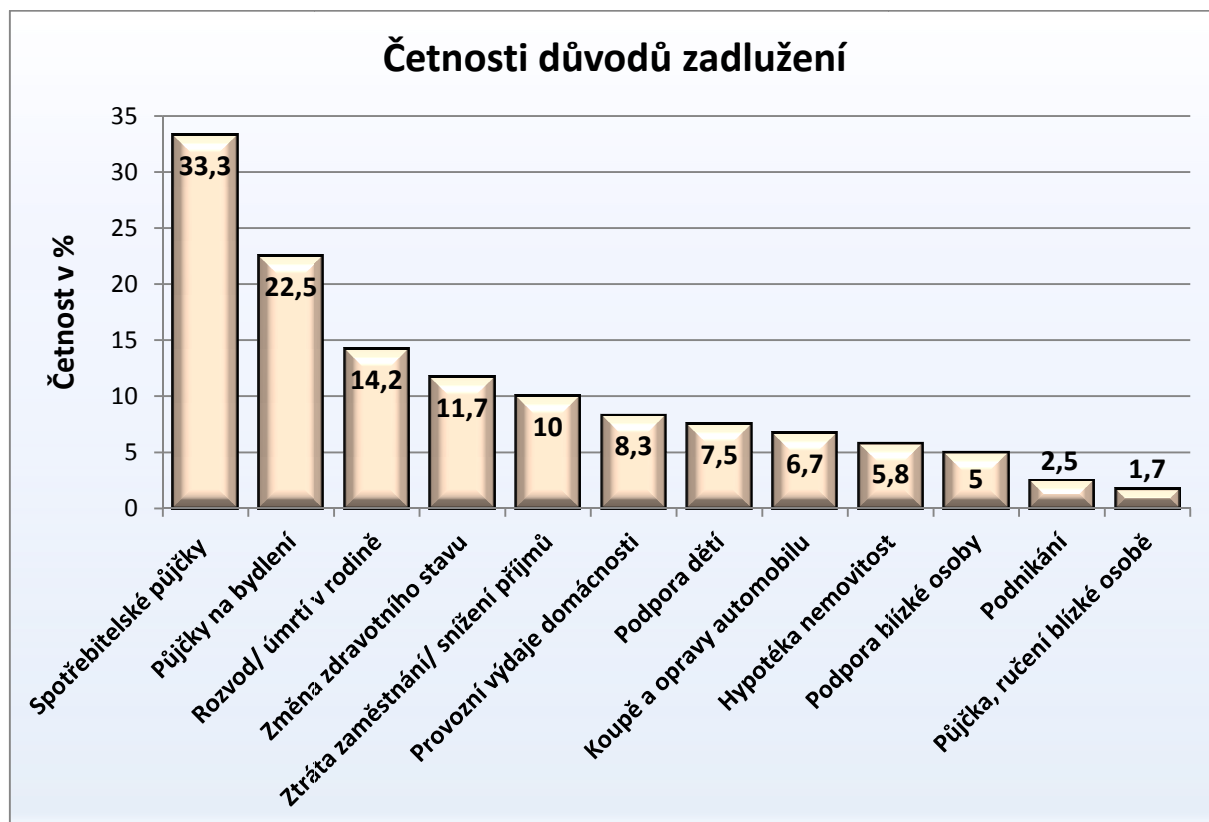
Tabulka 12: Vztah mezi vzděláním a důvodem zadlužování

5 nejčastějších důvodů zadlužování	Základní a učňovské	Střední škola	Vysoká škola
Spotřebitelské půjčky	16	3	0
Půjčky na bydlení, úpravy a opravy nemovitosti	4	8	0
Rozvod/ úmrtí v rodině	6	4	0
Změna zdravot. stavu (nemoc, úraz) vč. rodin. příslušníků	2	3	0
Ztráta zaměstnání/ snížení příjmů	2	2	0

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=51

Dlužníci, u kterých bylo uvedeno základní nebo učňovské vzdělání si spotřebitelskou půjčku vzalo 51,6 % z nich. Tito dlužníci si často neuvědomují rizika plynoucí z půjčování peněz a neřeší dobu budoucí a splácení půjček, ale jen přítomnost. Posílení finanční gramotnosti této skupiny dlužníků je jedna z možností, jak předcházet dalším neuváženým zadlužením. Dlužníci se středoškolským vzděláním využili spotřebitelskou půjčku jen v 15, 8 %. Ze všech sledovaných dlužníků měl vysokoškolské vzdělání jen jeden z nich. Z tohoto výsledku se dá usuzovat, že finanční gramotnost, která má vliv na zadlužení, je u těchto osob na vyšší úrovni a i z hlediska příjmů se jedná o osoby majetnější, kteří jsou zvyklí se o své finance starat, mají vyšší rezervy a jsou schopni reagovat na životní situace a události.

Graf VI: Procentní vyjádření důvodů zadlužení dle četnosti

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní šetření, n=120

Nejčastějším důvodem zadlužení jsou spotřebitelské půjčky (33,3 %), obvykle na vybavení domácnosti (el. spotřebiče, nábytek, televize) nebo dlužníci podleli reklamnímu tlaku snadného půjčování. Snaha o zachování rodiny a řešení otázky bydlení jsou také časté důvody zadlužování. 28,3 % dlužníků ze sledovaného vzorku použilo peníze na zlepšení bytové situace (hypotéka, půjčky na bydlení, úpravy a opravy nemovitosti). Vlastní bydlení mělo ze sledovaného vzorku 17,5 % dlužníků, 82,5 % dlužníků žije v pronajatém bytě nebo

u příbuzných. 14,2 % se zadlužilo kvůli rozvodu nebo úmrtí rodinného příslušníka, což mělo za následek snížení příjmů či v případě rozvodu k nucenému vyrovnání, ztrátě bydlení apod., s nímž jsou spojeny náročné finanční náklady. 11,7 % bylo nemocných, mělo úraz či nějaké zdravotní komplikace v rodině. 10 % uvedlo jako důvod ztrátu nebo změnu zaměstnání, obecně snížení příjmů. 8,3 % dlužníků mělo problém hradit provozní náklady domácnosti (nájem, elektrika, plyn, voda). 7,5 % se do této situace dostalo tak, že pomáhalo svým dětem. 6,7 % se zadlužilo kvůli automobilu, ať už na koupi nebo jeho opravy. 5 % dlužníků chtělo pomoci v tíživé finanční situaci osobám blízkým, ale pak se sami dostali do stejných problémů. Pro 2,5 % se stalo osudné podnikání, které je uvrhlo do zadluženosti. 1,7 % dlužníků ze sledovaného vzorku půjčilo nebo ručilo jiné osobě a doplatilo na svoji dobrotu a důvěřivost.

6 Diskuze

Splacení svých závazků je základní odpovědností každého dlužníka. Pokud se člověk dostane se do dluhů, je nutné být aktivní a co nejdříve kontaktovat věřitele a domluvit se na podmínkách splacení dluhu ve splátkách. Důležité je nevyhýbat se kontaktu s věřitelem, kterému tak dlužník ukáže zájem spolupracovat a snahu vyřešit své finanční problémy. Insolvenční zákon umožňuje jedno takové řešení, jak dluhy aktivně řešit.

Ve sledovaném vzorku převažují dlužníci ve věku **31 až 40 let**. V průměru dluží každý z nich 6 věřitelům cca 895 000 Kč. Tato věková kategorie se nejvíce zadlužuje díky spotřebitelským půjčkám a má nejvyšší počet osob se základním nebo učňovským vzděláním. S jejich měsíčním čistým příjmem v průměru cca 15 800 Kč (s darovací smlouvou je 20 % těchto dlužníků) jsou schopni za 5 let trvání oddlužení splnit 52,2 % (což je druhá nejnižší předpokládaná míra uspokojení) nezajištěných závazků. Toto nižší procento je dáno především vyšší nezabavitelnou částí příjmu dlužníka, vzhledem k počtu vyživovaných osob. V této věkové kategorii dlužníci mají obvykle nezletilé děti, kterým jsou povinni poskytovat výživné.

S největší dlužnou částkou cca 995 000 Kč, 6 věřiteli a nejvyšším průměrným měsíčním příjmem 17 900 Kč jsou dlužníci ve věku **41 až 50 let**. Nejčastějším důvodem jejich zadlužení je situace spojená s rozvodem a s bydlením. Darovací smlouvu využilo 23,5 % dlužníků této věkové kategorie, aby dosáhli na povolení oddlužení. Splní-li předpokládanou míru uspokojení, uhradí tak svým nezajištěným věřitelům 54,7 % pohledávek. Tito dlužníci mají sice nejvyšší příjem, ale zároveň vyšší dlužnou částku a obvykle starší děti na studiích, tudíž vyšší vyživovací povinnost a tak nejsou schopni uhradit více svých závazků.

Naopak nejnižší dlužnou částku mají na svém kontě dlužníci **do 30 let**. V průměru dluží přibližně 469 000 Kč a mají 6 věřitelů. Provozní výdaje domácnosti (jízdné, telefony, energie, nájem), spotřebitelské půjčky a ztráta zaměstnání jsou nejčastější důvody zadlužování této věkové kategorie. Často se řada těchto dlužníků dostává odchodem z domu rodičů a snahou o osamostatnění do situace, kdy má zvýšenou potřebu finančních prostředků, kterou řeší půjčkami. Výše jejich příjmu činí v průměru 14 500 Kč, darovací smlouvu využilo 16 % z nich. Svým věřitelům jsou schopni uhradit až 62,6 % nezajištěných pohledávek, což je

nejvíce ze všech věkových kategorií. Toto je dle mého názoru dáno především nižší dlužnou částkou a tím, že většinou nemají vyživovací povinnost k žádné osobě, tudíž jejich měsíční částka k rozdělení nezajištěným věřitelům je vyšší než u předchozích věkových kategorií.

Druhou nejvyšší částku uhradí svým věřitelům dlužníci ve věku **61 a více let**, což je dáno u sledovaných dlužníků především darovacími smlouvami a tím, že řada dlužníků si při důchodu přivydělává, čímž si zvyšuje svůj příjem. Dlužníci ve věku **51 až 60 let** se nejvíce zadlužují půjčkami na opravy nemovitosti a nákupy spotřebního zboží z důvodu obnovení již dosluhujícího staršího vybavení domácnosti nebo z důvodu pomoci svým dětem. Dlužná částka se pohybuje průměrně okolo 500 000 Kč a míra uspokojení nezajištěných věřitelů je nejnižší, což je dáno nižším příjmem např. z důvodu nemoci, invalidity a stále ještě vyživovacími povinnostmi, hlavně u mužů, kteří měli v pozdějším věku děti.

Jsem si vědoma limitů mojí práce, která vychází z veřejně dostupných údajů poskytnutých dlužníky, a tudíž data nejsou kompletní a mají limitovanou vypovídací hodnotu.

7 Kazuistiky dlužníků v insolvenčním řízení v Středočeském kraji

V kazuistikách jsou uvedeny případy dlužníků s různými důvody zadlužování a zároveň je sledováno plnění povoleného oddlužení. Tyto kazuistiky jsou uvedeny pro dokreslení celého procesu oddlužení a charakteristik dlužníků. Návrhy jsou získány z insolvenční rejstříku a jsou upraveny tak, aby nebyla možná identifikace dlužníka.

V jednotlivých případech je u dlužníků uvedeno:

pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, počet dětí, vyživovací povinnost, čistý měsíční příjem dlužná částka, zajištění pohledávky, počet věřitelů, vlastnictví nemovitosti, darovací smlouva

Případ č. 1 - důvod zadlužení: podpora dětí

Muž, 49 let, rozvedený, VŠ, 2 děti, 1 vyživovací povinnost, příjem 34 000 Kč
dluh 1 060 000 Kč, nezajištěná, 7 věřitelů, nemovitost: NE, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„ Největší díl zadlužení vznikl kvůli mým nákladům na sportovní vyžití mých dětí a částečně i mého a nákladům s nimi souvisejících (údržba auta apod.). Obě děti například závodily ve vodním slalomu. Dcera nyní žije samostatně, ale od deseti jsem hradil veškeré letní a zimní sport sám, matka dětí se na nákladech nepodílela. Další náklady souvisely s jejich vzděláním. Syn studuje soukromou střední školu (školné 20 000,- Kč/rok). Po střední škole by chtěl pokračovat ve studiu na vysoké škole. Původně jsem část svých závazků chtěl uhradit předčasně již v prvním roce splácení a to na základě domluvené práce, poměrně velkého rozsahu na vedlejší pracovní poměr nebo smlouvu o dílo. Bohužel zaměstnavatel z osobních důvodů zakázku zrušil a tím se po určité době moje splátky přehoupaly přes únosnou mez. Splátky s naučtovaným penálem se přes moji intenzivní snahu je dohnat zcela vymkly mým možnostem, za poslední půlrok mé závazky neklesly, přestože, jsem splácel hodně peněz. V současné době celková výše mých měsíčních splátek dorovnála můj měsíční příjem. Z tohoto důvodu nejsem schopen řádně dostát všem mým závazkům.“

Řešení:

Dlužníku bylo schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, měsíční splátka činní cca 11 000,- Kč. Řízení není skončeno, dlužník plní splátkový kalendář. Za 5 let je schopen uhradit 51,5 %.

Případ č. 2 - důvod zadlužení: nemoc

Muž 28 let, svobodný, vzdělání neuvedeno, bezdětný, bez vyživ. povin., příjem 25 000 Kč
dluh 480 000 Kč, nezajištěná, 5 věřitelů nemovitost: NE, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„Do úpadku jsem se dostal částečně následkem depresí, do kterých jsem upadl poté, co mi byla diagnostikována HIV pozitivita a částečně následným propuštěním ze služebního poměru, kdy byl vydán lékařský posudek, dle kterého jsem vinou onemocnění pozbyl dlouhodobě způsobilosti k výkonu služby. Poté jsem byl opakovaně hospitalizován a vinnou deprese jsem nemohl řešit své závazky u svých dvou majoritních věřitelů. Poté, co jsem opět nastoupil do zaměstnání s dostatečným příjmem, jsem již skluz u zesplatněných závazků nedokázal dohnat. Pak jsem si půjčil od své známé na částečnou rekonstrukci nájemního bytu, kam jsem se musel přestěhovat a kde jsem pak následně bydlel do června ..., kdy jsem musel byt opustit. Velká část prostředků z této půjčky byla použita na úhradu závazků u blízkých osob, kdy mě půjčovali finanční částky na obživu, opakované pobyty v nemocnici a léky. Žádám o vyšší nezabavitelnou částku z důvodu vyšších nákladů, které s touto diagnózou mám, musím si hlídat kvalitu potravin, musím dbát na živiny a vitamíny obsažené ve stravě, částku cca 3000,- Kč potřebuji na pokrytí nákladů na léky. Do úpadku jsem se dostal vlastní vinou, ale velmi rád bych své finanční závazky úspěšně řešil a všem svým závazkům čestně dostál“

Řešení:

Povoleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, který dlužník začíná plnit. Měsíční splátka činí cca 9 000 Kč. V případě dodržení placení splátek ve stanovené výši bude dlužník za 59 měsíců schopen uhradit 100% závazků.

Případ č. 3 - důvod zadlužení: hypotéka na koupi domu

Muž 36 let, svobodný, vzdělání neuvedeno, 1 dítě, 1 vyživovací povinnost, příjem 16 000 Kč
dluh 609 000 Kč, nezajištěná, 10 věřitelů, nemovitost: NE, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„Mé problémy s nesplácením úvěrů a dalších pohledávek počaly před třemi lety. Kdy jsem formou hypotéky zakoupil rodinný dům, kam jsem se přestěhoval v tu dobu ještě se svou družkou a jejími dvěma syny. V období následujícího roku se stala nezaměstnanou, proto jsem byl nucen získat finanční hotovost formou spotřebitelských úvěrů. Avšak stalo se,

že jsem neuhradil několik měsíců splátku hypotéky, načež jsem byl vyzván k rozhodčímu soudu, kde mi byla žádost o uhrazení chybějících splátek na hypotéce bankou zamítnuta. Má družka otěhotněla, pak se nám narodil syn. Proto jsem zkoušel přes několikero realitních kanceláří prodat onu nemovitost, avšak nepodařilo se. V průběhu dalšího roku byla na mou nemovitost uvalena exekuce a po čase také dražba. Docházely postupně další platební rozkazy a exekuce, které byli na mě uvaleny z důvodu nesplácení pohledávek u věřitelů. Družka však byla doma na rizikovém těhotenství a můj plat na všechny potřebné úhrady nestačil. Pak jsem se spolu s družkou, jejími dvěma syny a naším společným synem nastěhovali do podnájmu. Ještě téhož roku jsme se rozešli. Z toho důvodu jsem nucen a rozhodl jsem se podat návrh na oddlužení u krajského soudu. Svou bývalou družku jsem žádal o společné oddlužení, avšak i když jsme 9 roků žili ve společné domácnosti, nesouhlasila, proto tak činím sám. Jsem si vědom všech závazků a proto je i v mém zájmu touto formou se vzdát po dobu několika let části svého příjmu na jejich úhradu. Veškerý majetek, který jsem vlastnil, jsem byl nucen, ještě ve společné domácnosti s bývalou přítelkyní, za tíživé finanční situace rozprodat (televizor, obývací stěna, chladnička, automobil). V současné době žiji v pronájmu, kde veškeré zařízení vlastní pronajímatel. Vlastním pouze několikero oblečení a věci osobní potřeby. Nemovitost není již mým majetkem. Byla prodána soudním exekutorem v dražbě a zapláceno nejvyšší podání novým majitelem.“

Řešení:

Oddlužení bylo schváleno plněním splátkového kalendáře, které dlužník řádně splnil, uhradil 80,55% svých závazků. Za 5 let tak věřitelům splatil celkem 490 700 Kč (částky zaokrouhleny na stokoruny), dále pak odměnu insolvenčního správce ve výši 54 400 Kč a náhradu nákladů ve výši 10 900 Kč. Celkem dlužník uhradil v průběhu insolvenčního řízení částku 556 000 Kč. Po 5 letech byl soudem osvobozen od placení dosud neuspokojených pohledávek.

Případ č. 4 - důvod zadlužení: půjčka na koupi auta

Muž, 51 let, ženatý, vzdělání: neuvedeno, 2 děti, 3 vyživovací povinnosti, příjem 13 000 Kč dluh 903 000 Kč, nezajištěná, 8 věřitelů, nemovitost: ANO, dar: 4 500 Kč

Návrh na povolení oddlužení:

„Do této situace jsem se dostal z důvodu koupě auta, které jsem potřeboval na dojíždění do práce. Automobil jsem koupil v bazaru na půjčku, ale asi po měsíci a půl se projevila vážná porucha motoru. Nemohl jsem se zdržovat zbytečným dohadováním o reklamaci, tak

jsem si vzal další půjčku a auto si nechal opravit. Po nějaké době se projevila stejná závada. Na reklamaci už bylo bohužel pozdě, tak jsem tuto situaci řešil další půjčkou a následnou opravou. To však opět nepomohlo, závada se opět projevila a tentokrát již auto bylo zcela nepojízdné. Řešil jsem tuto situaci další půjčkou a koupí nového vozidla. Můj zaměstnavatel začal v té době snižovat stavy pracovníků a já jsem byl bohužel mezi nimi. Zůstal jsem tak na podpoře úřadu práce, ale z této podpory jsem nemohl splácet všechny půjčky. Po ukončení vyplácení podpory jsem zůstal bez financí. Snažil jsem se o dohodu s bankami na pozastavení nebo snížení splátek. Ty však na toto přistoupit nechtěly. S nesplacením závazků samozřejmě narůstaly úroky, takže celkový dluh narostl do dnešní výše. I když v současné době zaměstnání již mám, nejsem již schopen splácet své závazky a tímto žádám soud o oddlužení.“

Řešení:

Soudem bylo schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře. Tento způsob preferoval i dlužník. V březnu 2014 byl dlužníkuv pracovní poměr ukončen, dlužník je nyní veden na úřadu práce a hledá si nové zaměstnání. Dosud za 29 měsíců trvání oddlužení bylo dlužníkem uhrazeno 25,7% z dlužné částky.

Případ č. 5 - důvod zadlužení: půjčky na úpravu a opravu byty, následná ztráta zaměstnání
Žena, 37 let, rozvedená, vyučená, 5 dětí, 3 vyživovací povinnosti, příjem 19 000 Kč
dluh 457 000 Kč, zajištěná ve výši 52 000 Kč, 7 věřitelů, nemovitost: ANO, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„Půjčila jsem si od více společností finanční prostředky na opravu a výbavu rodinného domu s přítelem. Tyto závazky, které mám u více společností, jsem nemohla splácet, protože jsem přišla o zaměstnání, zůstala jsem na vše sama, jsem samoživitelka, starám se o tři nezletilé děti a o nevlastního otce, který je bez práce a je nezaměstnaný z důvodu vysokého věku. S otcem vlastníme rodinný dům. Nevlastní otec bydlí společně s námi a nemá zájem řešit své závazky. Platím výživné manželovi z prvního manželství na děti částku 800 Kč. Jsem v pracovním poměru od roku 2009. Před rokem jsem řešila finanční potíže formou oddlužení přes zprostředkovatele. Zprostředkovateli jsem zaplatila v hotovosti 5 000 Kč za zprostředkování, i když jsme byli domluveni na částce 3 000 Kč a po měsíci chtěl přes 11 000 Kč. Když jsem to vše zaplatila, neudělal pro mne nic. Ještě mne více zadlužil a já nevěděla kudy kam. Kontaktovala jsem ho, ale marně. Žádám soud, aby mi povolil oddlužení, abych se mohla starat o mé 3 děti a o nevlastního otce. Soud je moje poslední naděje. Protože

není reálný předpoklad, že bych v dohledné době získala větší finanční obnos, anebo došlo k podstatnému zvýšení mého příjmu, nebudu ani nadále schopna hradit své závazky.“

Řešení:

Dlužnici bylo schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, který je plněn 20 měsíců. Měsíční splátka činí cca 5 500 Kč. Přepokládaná míra uspokojení je 38,1%.

Případ č. 6 - důvod zadlužení: spotřebitelské půjčky (dovolená, oblečení, nábytek)

Žena, 62 let, rozvedená, vyučená, dospělé děti, bez vyživ. povin, příjem 21 000 Kč (důchod + zaměstnání)

dluh 699 000 Kč, nezajištěná, nemovitost: NE, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„První závazek mi vznikl před 5 lety jako půjčka od úvěrové společnosti ve výši 30.000,- Kč. Peníze jsem použila na cestu do ciziny, abych tam mohla navštívit své děti. Půjčku jsem pravidelně splácela, a proto mi věřitel nabídl navýšení o dalších 10.000,- Kč, kterých jsem použila na živobytí.

Druhý závazek mi vznikl jako půjčka u další úvěrové společnosti opět ve výši 30.000,- Kč. Peníze jsem použila na nákup oblečení sobě, dětem a vnoučatům. Děti s vnoučaty jsem u sebe měla na prázdniny, což bylo finančně náročné.

Třetí závazek mi vznikl v obdobné výši u téhož věřitele jako druhý. V tu dobu jsem se opakovaně stěhovala a peníze jsem použila k tomuto účelu. Pořídila jsem si nábytek, který jsem z části prodala, ale již za nižší cenu. Ponechala jsem si automatickou pračku, vysavač a televizor. Půjčku jsem asi 2 roky splácela pravidelně, potom asi jeden rok nepravidelně a dále již vůbec.

Čtvrtý závazek mi vznikl přibližně ve stejné době jako předchozí tři závazky, opět u další úvěrové společnosti ve výši asi 150.000,- Kč. Za tyto peníze jsem si pořídila notebook a ložnici. Opět jsem asi 2 roky splácela pravidelně, potom asi jeden rok nepravidelně a dále již vůbec.

Pátý závazek mi vznikl v dalším roce u stejné společnosti jako závazek druhý a třetí. Tentokrát jsem si půjčila 20.000,- Kč. Peníze jsem použila na splátky výše uvedeným věřitelům, kteří mně urgovali. Zbytek jsem použila na živobytí.

Šestý závazek mi vznikl jako konsolidace dvou produktů u věřitele, tentokrát banky ve výši 214.000,- Kč. Jednalo se o půjčku a kreditní kartu. Původní půjčka vznikla asi před 6

lety ve výši asi 60.000,- Kč, které jsem použila na dovolenou pro sebe a své děti. Z kreditní karty jsem čerpala na živobytí.

Sedmý závazek mi vznikl opět jako půjčka od úvěrové společnosti ve výši 20.000,- Kč. Tyto peníze jsem opět použila na splátky výše uvedeným věřitelům.

Osmý závazek mi vznikl asi před více než 3 lety jako čerpání z další kreditní karty ve výši 24.000,- Kč. Peníze jsem postupně použila na splátky věřitelům a vnoučatům na dárky k Vánocům.

Devátý závazek mi vznikl před 2 lety u dalšího věřitele ve výši asi 62.000 Kč. Tyto peníze jsem použila na splátky výše uvedeným věřitelům.

Desátý závazek mi vznikl taktéž asi před 2 lety jako půjčka ve výši 20.000,- Kč. Peníze jsem použila na doplacení předešlé půjčky a na splátky dalším věřitelům.

Jedenáctý závazek vznikl cca před rokem u stejné společnosti jako devátý závazek a to ve výši 25.000,- Kč. Peníze jsem použila znovu na zajištění úvěru u jiné společnosti, kterým bych zaplatila všechny půjčky najednou a splácela bych pouze tento jeden. Úvěr mi byl slíben, ale ne poskytnut. Část peněz jsem opět použila na splátky výše uvedeným věřitelům.

Dvanáctý závazek mi vznikl jako půjčka u nového věřitele ve výši 17.000,- Kč. Asi 9.000,- Kč jsem použila na doplacení předešlého závazku, který jsem si vzala asi před 2 lety a dále na splátky věřitelům a zbytek peněz jsem znovu naivně použila na zajištění většího úvěru u jiné instituce.

Třináctý závazek mi vznikl jako nedoplatek na paušálu u telefonního operátora.

Jsem ve starobním důchodu, který mi činí cca 12.000,- Kč a dále pracuji jako dělnice s čistou mzdou cca 9.000,- Kč.

Žádám Vás o povolení oddlužení soudní cestou, protože to je jediná šance, jak mohu zase začít slušně žít.“

Řešení:

Dlužníci bylo schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, který je plněn cca 23 měsíců, za kterých bylo uhrazeno o 63 tisíc více oproti předpokladu. Přepokládaná míra uspokojení zjištěných pohledávek se tak ze 76,7 % zvýšila na 88,9 %.

Případ č. 7 - důvod zadlužení: odchod do důchodu, zdravotní problémy

Muž 75, žena 68, manželé, základní, 4 dospělé děti, příjem 11 600 + 8 700 Kč (důchod)
dluh 338 000,- Kč, nezajištěná, 10 věřitelů, nemovitost: NE, dar 650,- Kč/měsíčně

Návrh na povolení oddlužení:

„Celý život jsem dělal s manželem v zemědělství. Měli jsme nízký plat a k tomu jsme měli čtyři své dcery. Jako správný rodiče jsme jim chtěli dopřát. Krátce, když jsme byly v důchodu, jsme oba měli zdravotní problémy a všelijaké poplatky, léky a zdravotní náhražky jsme si platili sami. Jediná možnost byla vzít si půjčku, abychom měli na živobytí.

Když přišla zima, neměli jsme čím topit. Nebylo jak dřevo, uhlí a ani finance. Jediná možnost byla si vzít další půjčku. Se splácením nebyl vůbec žádný problém.

Domů nám chodily všelijaké předváděcí akce, kvůli elektronice, nádobí, hojivých mastí. Lidé z předváděček nás nutili, že je to výhodné a po čase se nám peníze vrátí. Vždy jsem se nechala oklamat a výrobek z půjčených peněz koupila. Některé výrobky jsem ani nepoužila a tak jsem je věnovala např. k narozeninám a Vánocům. Chvilku poté jsem si musela vzít na splátky pračku. Půjčky přibývali a s manželem jsme to z důchodu nezvládali.... Nevěděla jsem, kdo by mi mohl pomoc, tak jsem se obrátila na svoji rodinu (dospělé děti). Poradily mi, abych se nechala oddlužit.... S manželem jsme svoji 50 let. A řekli jsme si, že spolu budeme jak v dobrém, tak i ve špatném... Jediné, co si s manželem přejeme, aby tahle situace dopadla dobře a abychom mohli v klidu dožít.“

Řešení:

Dlužníkům bylo schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, předpokládaná míra uspokojení pohledávek je 32,8%. Dlužníci jsou na počátku splácení.

Případ č. 8 - důvod zadlužení: rozvod

Žena, 50 let, rozvedená, 2 dospělé děti, bez vyživ. povinnosti, příjem 12 000 Kč
dluh 621 000 Kč, nezajištěná, 9 věřitelů, nemovitost: NE, dar: NE

Návrh na povolení oddlužení:

„Po rozvodu s manželem jsem odešla z domu, kde jsme do té doby společně bydleli. Nastal problém s ubytováním, chybělo i základní vybavení domácnosti a právě v té době jsem využila první půjčku. Vhodné bydlení za přijatelných finančních podmínek se dlouhou dobu nedařilo nalézt. Využívala jsem krátkodobé, ne právě levné podnájmy a to mě finančně vyčerpalo natolik, že jsem to opět řešila dalšími půjčkami. Situace se o něco zlepšila, když jsem si našla druhá, se kterým jsem bydlela v jeho domě. Plat mého druhá byl nižší než můj a tak jsme přece jen občas využili nějakou půjčku, bohužel byla vždy na mé jméno. Po rozchodu se svým druhem jsem se opět ocitla bez zázemí, finančních prostředků a se závazky v podobě splácení několika půjček a úvěrových karet. Každá další půjčka mi

pomohla jen na krátký čas a znovu jsem musela řešit, kde vezmu peníze na zaplacení. Můj příjem v současné době nestačí na pokrytí všech splátek. Protože nemám žádný hodnotný movitý, ani nemovitý majetek, rozhodla jsem se řešit svou situaci touto cestou.

Řešení:

Dlužníci bylo povoleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, průměrná výše splátky činila 4 300 Kč. Dlužnice za pět let trvání oddlužení uhradila 31,78 % svých závazků tj. cca 197 350 Kč nezajištěným věřitelům. 59 900 Kč uhradila dlužnice za dobu trvání oddlužení jako odměnu insolvenčnímu správci. Dlužnice splnila splátkový kalendář a byla soudem oddlužena. Opuštěný dluh činil cca 423 650 Kč.

Z návrhů byly vysledovány 3 skupiny průběhů zadlužování:

- 1) půjčka/y => ztráta zaměstnání/ nemoc/ rozvod (snížení příjmů) =>další půjčka/y
=>dluhová past
- 2) ztráta zaměstnání/ nemoc/ rozvod =>půjčka/y=>dlouhotrvající nízký příjem =>půjčka/y
=>dluhová past
- 3) půjčka/y=precezení schopnosti spláčet=>půjčka/y=>dluhová past

Z kazuistik dlužníků a průběhu procesu oddlužení lze vysledovat snahu dlužníků o splnění povoleného oddlužení, a tak nepromarnit šanci (v některých případech možná i poslední) na zbavení se dluhů a nový začátek bez závazků. To, že plnění 5 let trvajících splátkového kalendáře není jednoduché, dokládá dopis dlužnice, který adresuje insolvenčnímu soudu: „Vážený soude, dne.... mi byl schválen návrh na osobní bankrot a za tento rozsudek jsem vděčná. Víím, že jsem se dostala do svých finančních problémů sama, proto jsem se obrátila na soud, abych je vyřešila. Myslela jsem si, že budu moci žít jako člověk i když jsem dlužník. Ale to jsem se hodně spletla. Mám příjem 25 500 (vdovský důchod + výdělek), z tohoto příjmu mi zbude 7 500 Kč. Jsem vdova, žiji sama a tak mi nikdo na nic nepřidá, tak nevím, jak to mám dělat. Za nájem zaplatím 4 200, autobus do práce 2 000 a telefon 400 tj. celkem 6 600, zbude mi 900 Kč a s tím se vyjít nedá....“

Institut osobního bankrotu bere řada lidí jako snadné vysvobození z dluhové pasti, ale ve skutečnosti představuje velmi bolestnou cestu.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo na základě analýzy dokumentů z insolvenčního rejstříku zjistit důvody zadlužování osob ze Středočeského kraje, které dlužníky dovedly až k vyhlášení osobního bankrotu v rámci insolvenčního řízení. Dílčím cílem bylo zjistit charakteristiku dlužníka v oddlužení.

Na základě šetření bylo zjištěno, že nejčastějšími důvody zadlužování osob ve Středočeském kraji jsou spotřebitelské půjčky, dále pak půjčky na bydlení a finanční problémy v důsledku rozvodu či úmrtí partnera/ky. Největší podíl dlužníků (55,8 %) je zastoupen těmi, jejichž dluh se pohybuje v rozmezí 250 000 Kč až 750 000 Kč. Ze všech 120 povolených oddlužení byl pouze jeden osobní bankrot řešen prodejem majetku. Ve zbylých 119 případech bylo povoleno oddlužení plněním splátkového kalendáře. Z tohoto lze usuzovat, že dlužníci vyhláshující osobní bankrot již hodnotnější majetek sami zpeněžili nebo byl prodán v exekuci.

Ze šetření vyplývá, že zásadním problémem je vznik dluhové pasti, kdy se dlužníci snaží řešit aktuální nedostatek peněz uzavíráním dalších půjček a to často pod tlakem a pro ně za nevýhodných podmínek. Částka, kterou je dlužník povinen vrátit častokrát i několikanásobně převyšuje vypůjčenou částku. Většina ze sledovaných dlužníků využila některou z dalších půjček na úhradu půjček předchozích. Častou příčinou zadlužení je dle mého názoru hlavně to, že si dlužníci neumí spočítat, jestli si vůbec půjčku mohou dovolit nebo která půjčka je pro ně příliš drahá a také nepočítají s mimořádnými výdaji, možným snížením příjmu nebo s nepředvídatelnou životní událostí.

Šetřením bylo zjištěno, že největší skupinu dlužníků tvoří dlužník svobodný, se závazky v průměru 490 000 Kč, bydlící v podnájmu, jehož hlavním důvodem zadlužení jsou spotřebitelské půjčky. Druhou nejpočetnější skupinou je dlužník v manželském svazku, který se zadlužuje díky půjčkám na bydlení a vybavení domácnosti, dlužící v průměru 460 000 tisíc. Jednou z příčin zadlužení starší osob je změna jejich zdravotního stavu, ať už u samotného dlužníka nebo v jeho rodině. Častým důvodem je i snaha pomáhat svým dospělým dětem a nákupy na dluh na předváděcích akcích či využívání nevýhodných půjček. Společným rysem téměř všech dlužníků je malá či žádná finanční rezerva pro případ ztráty zaměstnání, nemoci či jiné situaci, která znamená snížení příjmů.

Sledováním jednotlivých insolvenčních návrhů i samotného průběhu řízení jsem si opět uvědomila, jak je snadné ocitnout se v dluhové pasti a naopak, jak těžké je se z ní dostat ven. Potvrdila se mi platnost citátu R.W. Emersona uvedeného na začátku mé práce „Peníze často stojí příliš mnoho“.

Seznam použité literatury

BALABÁN, Zdeněk. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz., vyd. Praha: Cofet, 2011, 416 s. ISBN 978-809-0439-610.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. *Psychologie peněz a zadlužení občana* in Finanční gramotnost jako prevence předlužení občana. V Praze: Oeconomica, 2010, 1 CD-ROM. ISBN 978-802-4516-332.

DUPAL, Libor, Otakar SCHLOSSBERGER a Petr TOMAN. *Umíme si půjčovat?: (podepsat můžeš, přečíst musíš!)*. 1. vyd. Praha: Sdružení českých spotřebitelů, 2006, 32 s. Průvodce spotřebitele. ISBN 80-239-8484-5.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HUBÁLEK, Michal, Adam KRÍSTEK a Ladislav ZAMBOJ. *Manuál pro sociální pracovníky v oblasti insolvence*. Vyd. 1. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2011, 108 s. ISBN 978-80-254-9535-3.

KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce: aneb co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc, 2012. ISBN 978-80-7263-767-6.

PALÍŠKOVÁ, Marcela. *Jak předejít dluhové pasti?* In Finanční gramotnost jako prevence předlužení občana, V Praze: Oeconomica, 2010, 1 CD-ROM. ISBN 978-802-4516-332.

PASEKOVÁ, Marie a Dagmar BAŘINOVÁ. (2013) An Analysis of the Incidence of Personal Bankruptcy in the Moravian-Silesian Region in the Czech Republic. In Jirčíková, E., Knápková, A., & E. Pastuszková (Eds), Proceedings of the 6th International Scientific Conference Finance and the Performance of Firms in Science, Education, and Practice. Czech Republic, Zlín, April 25-26, 2013. pp. 547-559. ISBN 978-80-7454-246-6

PASEKOVÁ, Marie, Dagmar BAŘINOVÁ, D. a CRHOVÁ Zuzana. Oddlužení a jeho sociální důsledky pro dlužníka. In Sborník „*Insolvence 2013 – konec jedné etapy, začátek další?*“ Vysoká škola ekonomická v Praze. Oeconomica, 2013, ISBN 978-80-245-1927-2, s. 56-77

PRAVEC, Josef a Jan NĚMEC. Česko se topí v dluhách. *Ekonom*. [Týdeník]. 2014, LVIII. Praha. Ekonomia. s. 8-11. ISSN 1210-0714

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SIMMEL, Georg, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 206 s. ISBN 80-86429-59-8.

SMRČKA, Luboš. *Bankrot a insolvence*. Praha: Oeconomica, 2007, 49 s. ISBN 978-80-245-1220-4.

SYROVÁTKOVÁ, Štěpánka a Josef MACHALÍČEK. *Dluhová problematika: informační brožura*. Dodatek k 1.vyd. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2008, 110 s. ISBN 978-80-86961-28-6.

Internetové zdroje

Buřňáková, Barbora, 2014. *Počet seniorů s důchodem zatíženým exekucí se zdvojnásobil* [online]. [cit. 2009-11-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/349806-pocet-senioru-s- Duchodem-zatizenym-exekuci-se-zdvojnásobil.html>

CZSO, 2014. *Charakteristika kraje*. [online]. [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/84d81cd3611e6e1bc1256f100040d79e/\\$FILE/20101113ccz.pdf](http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/84d81cd3611e6e1bc1256f100040d79e/$FILE/20101113ccz.pdf)

- ČNB, 2014. *Celkové zadlužení domácností v ČR*. 2014. [online]. [cit. 2014-12-02] Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>
- ČSÚ, 2014a. *Pohyb obyvatel ve Středočeském kraji v 1 pololetí 2014*. [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/pohyb_obyvatel_ve_stredoceskem_kraji_v_1_pololetu_2014
- ČSÚ, 2014b. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2014. [online]. [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/krajkapitola/330111-14-q2_2014-0107
- Educaquality.cz, 2014. *Finanční gramotnost pro občany nad 50 let* [online]. [cit. 2014-11-9]. Dostupné z: <http://www.educaquality.cz/aktualni-projekty-financnigramotnost.html>
- Jedlička, Svatopluk 2014 [online]. [cit. 2014-11-12]. http://www.financnigramotnost.eu/blob.php/FG+osobn%C3%AD+rozvoj.pdf?stranky_soubory=38
- Krpelík, Jiří, 2014. *Oddlužení* [online]. [cit. 2014-10-9]. Dostupné z: <http://www.oddluzeni.estranky.cz/>
- Kurzy.cz, 2014. *Nezaměstnanost v ČR, vývoj rok 2014* [online]. [cit. 2014-12-08]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>
- Ministerstvo financí ČR, 2014. *Zadlužení (předlužení) a jak z něj ven* [online]. [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>
- Ministerstvo školství, 2014. *Národní strategie finančního vzdělávání* [on-line]. 2010 [cit. 2014-11-20], s. 11. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani>
- Novinky.cz, 2013. *Nezaměstnanost je v Česku rekordní* [online]. [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/292662-nezamestnanost-je-v-cesku-rekordni.html>
- Peníze.cz, 2014. *Jak se vyvíjí v Česku mzdy a nezaměstnanost*. [online]. 2014 [cit. 2014-12-08]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/interaktivni-grafiky/59244-jak-se-vyvijeji-v-cesku-mzdy-a-nezamestnanost>
- Příbram.eu. 2014. *Poradna města Příbram* [online]. [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <http://www.pribram.eu/zivot-ve-meste/poradna-mesta-pribram.html>
- Respekt.ihned.cz, 2014 *Žralok chodí o Vánocích* [online]. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-39426640-zralok-chodi-o-vanocich>
- Středočeský kraj, 2014a. *Základní informace o kraji*. [online]. [cit. 2009-12-06]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/kraj>
- Středočeský kraj, 2014b. *Středočeský kraj učí seniory, jak na dluhy*. [online]. [cit. 2009-11-29]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/web/urad/tiskove-informace/aktuality/-/blogs/stredocesky-kraj-uci-seniory-jak-na-dluhy>
- Wikipedia 2014. *Okresy Středočeského kraje*. 2014. [online]. [cit. 2009-12-06]. http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edo%C4%8Desk%C3%BD_kraj

Právní rámec

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Seznam tabulek, grafů a obrázků

	str.
Tabulka 1: Celkové zadlužení domácností v ČR	13
Tabulka 2: Meziokresní srovnání vybraných ukazatelů ve Středočeském kraji	28
Tabulka 3: Zastoupení osob v oddlužení ve sledovaném vzorku podle pohlaví a věku	33
Tabulka 4: Průměrný počet věřitelů v závislosti na věku dlužníka	33
Tabulka 5: Počtu dlužníků dle výše dlužné částky	34
Tabulka 6: Počet darovacích smluv a výše darované částky	35
Tabulka 7: Průměrná předpokládaná procentní míra uspokojení nezajištěných pohledávek	36
Tabulka 8: Dosažené vzdělání dlužníků podle věku	36
Tabulka 9: Rodinný stav podle věku a pohlaví	37
Tabulka 10: Důvody zadlužování osob v osobním bankrotu a jejich četnost výskytu	38
Tabulka 11: Závislost vzdělání na uzavírání spotřebitelských půjček podle věku	38
Tabulka 12: Vztah mezi vzděláním a důvodem zadlužování	38
Graf I: Míra nezaměstnanosti v % v období let 2007 až 2014 v ČR	16
Graf II: Procentuální zastoupení osob v oddlužení ve sledovaném vzorku podle věku	33
Graf III: Průměrná výše celkové dlužné částky a nezajištěné pohledávky v závislosti na věku	34
Graf IV: Průměrné výše měsíčního čistého příjmu dlužníků	35
Graf V: Znázornění rodinného stavu dlužníků	37
Graf VI: Procentní vyjádření četnosti důvodů zadlužení	39
Obr. 1: Okresy Středočeského kraje	28
Obr. 2: Porovnání mezd a nezaměstnanosti v ČR podle krajů k 30. 6. 2014	29